

Competentiebeelden op weg met artistieke competenties

Redactie: Erik Schrooten

Competentiebeelden

het draait hier niet
om het voorspellen
maar om het voorstellen
van mogelijke eindpunten

- In welke mate kunnen leerlingen al *feedback geven en ontvangen* als ze vier jaren op de kunstacademie zitten?
- Op welke manier zien *creatieprocessen* er anders uit op het einde van een opleiding op de academie?
- Welke evolutie willen we bij onze leerlingen zien voor de competentie *eigen proces zichtbaar maken*?

Sedert 2011 werken academies in het Deeltijds Kunstonderwijs in Vlaanderen met competenties. De tijd is rijp om de groeiprocessen van die competenties te beschrijven.

Het onderwijs gebruikt de term *beheersingsniveaus* om aan te geven wat een leerling moet kunnen om naar een volgende fase of graad over te gaan.

Dit soort concepten passen echter niet altijd bij kunstonderwijs. De zoektocht naar de unieke artistieke stem van elke leerling en naar persoonlijke trajecten, wringt met een streven naar exacte en gestandaardiseerde tussen- en eindpunten.

In deze publicatie herformuleren we die beheersingsniveaus naar het concept *competentiebeelden*. Competentiebeelden beschrijven wat we bij onze leerlingen tijdens een graad willen ontwikkelen. Deze omschrijvingen geven richting en laten ruimte voor maatwerk.

We geloven in de noodzaak van deze competentiebeelden.

Leerkrachten *podiumkunsten* kunnen goed verwoorden wat een leerling als *vakman* op het einde van een graad zou moeten kunnen. Die beelden kunnen ze makkelijk oproepen omdat ze daar al veel ervaring mee hebben en omdat het beoordelen van het aspect *vakman* al een lange traditie heeft. Voor de andere artistieke rollen zijn die beelden minder ontwikkeld.

In *beeldende en audiovisuele kunsten* zijn leerkrachten sterk bezig met processen rond bijvoorbeeld *verbeelden* of *onderzoek*. We zoeken naar manieren om aan die processen verder taal te geven.

In dit boek formuleren we voor de artistieke competenties van het leerplan *Kunstig Competent* een competentiebeeld per graad. Als je de verschillende beelden na elkaar leest, wordt een mogelijke ontwikkeling over de verschillende graden zichtbaar. Die verschillende beelden vormen dan tussentijdse horizonnen. Ze maken het makkelijker om gericht met leerlingen op pad te gaan. Op die manier krijgen de doelen een concretere invulling tot op de klasvloer.

De concepten groeiden tijdens werkmomenten in verschillende academies (Oostende, Tienen, Willebroek, Londerzeel ...) en twee studiedagen met leerkrachten en directies van de academies van Lede, Lier, Lokeren, Noord-Limburg en Schoten. De stuurgroep van *Kunstig Competent* zorgde ervoor dat deze uitgave nog meer uitgepuurd werd.

Het was de Vlaamse Overheid die ons de kans gaf om deze studiedagen te organiseren en om de resultaten ook met zorg te delen met alle academies.

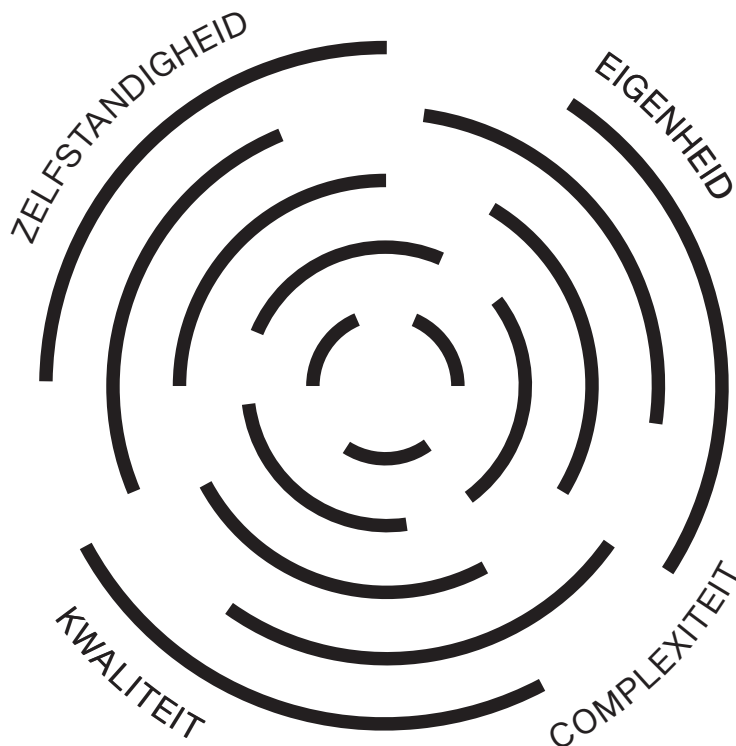
Taxonomie Kunstig Competent

kwaliteit
zelfstandigheid
complexiteit
eigenheid

Doorheen al deze beelden lopen enkele grote lijnen:

- tijdens hun leertraject voeren leerlingen een competentie met steeds meer kwaliteit uit (vloeiender, makkelijker, meer geautomatiseerd, verfijnder);
- leerlingen doen dat steeds zelfstandiger;
- leerlingen gaan steeds beter om met complexiteit, moeilijkere partituren, teksten, choreografieën en opdrachten;
- leerlingen vinden in de loop van hun artistiek parcours hun eigen artistieke stem.

Leerlingen groeien m.a.w. door te evolueren naar een *toenemende kwaliteit*, een *groeierende zelfstandigheid*, een *oplopende complexiteit* en *meer eigenheid*. Dit zijn ook de vier elementen van een taxonomie die we voor kunstonderwijs ontwikkelden: de taxonomie *Kunstig Competent*.

Voor-beelden

multiple pathways, multiple endpoints

De competentiebeelden die je op de volgende pagina's kan lezen, zijn *voor-beelden*. Het zijn ontwerpen waar nog aan gesleuteld mag/ kan worden. Het is aan de academie en de vakgroep om de competentiebeelden verder betekenis te geven.

We vinden het sterk als academies deze voorzetten samen met hun team verder inkleuren. Dat kan door erover in dialoog te gaan, te schrappen, bij te schaven en toe te voegen. Deze publicatie mag een levendig kleur- of werkboek worden. Verder in deze publicatie vind je enkele werkvormen om de competentiebeelden met een team te verdiepen.

Academies kunnen ook bijkomende competentiebeelden ontwikkelen. Dat vinden we interessant omdat het concept zo alleen maar rijker en veelzijdiger wordt. Met verschillende mogelijke trajecten blijven we trouw aan een belangrijk principe in kunstonderwijs: meerdere leerwegen, meerdere eindpunten.

De artistieke competenties van de leerplannen *Kunstig Competent* (podiumkunsten en beeldende en audiovisuele kunsten) vormen het doelenkader van deze publicatie. We schrijven m.a.w. de competentiebeelden vanuit deze doelen.

De competentiebeelden zijn gemeenschappelijk voor de domeinen beeld, dans, muziek en woord. Een enkele keer zijn competentiebeelden exclusief voor een bepaald domein en dat geven we in de tekst duidelijk aan.

In deze publicatie zetten we de vakman/ het vakmanschap even tussen haakjes. De rijke traditie i.v.m. het vakmanschap maakt dat we dit thema kunnen toevertrouwen aan de academies zelf. We focussen hier op de thema's waarbij input meer nodig is.

Dit document wordt ook digitaal aangeboden zodat academies er soepel mee kunnen werken. Zo wordt dit document een vijver van tussen- en eindpunten waar academies of vakgroepen vrij uit kunnen vissen.

Artistieke horizonnen

ginds aan de horizon
in het oosten
zag de zon weer
een pracht van een
kunstenaar ondergaan

Moeten leerlingen dit allemaal kunnen? Deze vraag ligt voor de hand. De vraag verraadt ook een vorm van ongemakkelijkheid, want is *ontwikkelingsgericht werken* niet de manier waarop veel leerkrachten in het kunstonderwijs hun praktijk inrichten? Leraren starten steeds vanuit wat een leerling kan om hem/ haar daarna te begeleiden naar een volgende uitdaging.

Deze denkoefening competentiebeelden suggereert dat we voor een strenge resultaatsverplichting gaan. Het idee zou kunnen ontstaan dat alle leerlingen over een bepaalde standaard in de vorm van competentiebeelden moeten springen. Dat is natuurlijk niet zo. Sommige leerlingen zullen de competentiebeelden die we hier formuleren niet halen. Toch is het zinvol dat zij op hun eigen ritme en binnen hun mogelijkheden blijven genieten van kunstonderwijs. Leerlingen uitsluiten van de schoonheid van kunstonderwijs is het laatste wat wij en ook de overheid willen.

Als een meerderheid van de leerlingen deze competentiebeelden haalt, dan zit het goed. Als dat niet zo is, vraagt dat zelfonderzoek. Moet ik mijn werkwijze bijstellen? Aan welke thema's besteed ik te weinig aandacht? En misschien is op termijn de conclusie dat we de inhoud van deze publicatie moeten bijsturen omdat we collectief ervaren dat een aantal doelen te ambitieus geformuleerd zijn. Of omgekeerd: niet ambitieus genoeg.

We willen nog meer nuanceren: de competentiebeelden mag je niet interpreteren als een doelenkader dat je exact moet halen. Het zijn eerder brede horizonnen die je aanpast aan de eigenheid en de capaciteiten van leerlingen en aan de accenten van de leraar, de vakgroep of de academie.

Dat dat aanpassingsvermogen van leerkrachten in het kunstonderwijs zo groot is, siert hen en is een kracht die we niet verloren mogen laten gaan. Met een te sterk accent op de resultaatsverplichting dreigen we af te glijden naar een praktijk van leerkracht-uitvoerders i.p.v. zoekende, denkende en flexibele leerkracht-kunstenaars.

Voorbeeld

---

kunstenaar/ verbeelden experimenteren en creëren 2

Leerlingen experimenteren vrij met de mogelijkheden van het instrument, de stem, het lichaam, de materialen.

Ze verkennen en puzzelen met de bouwstenen van de eigen discipline. Ze zetten daarbij hun fantasie in en leren om vrij of binnen een kader te experimenteren.

Leerlingen leren om keuzes uit te stellen en niet direct klaar te zijn met een opdracht. Ze ontdekken dat de kortste weg (iets zien, horen en dat snel nadoen of afmaken) zeker niet de meest interessante weg is.

*je durft te experimenteren - je experimenteert grenzeloos -
je kan binnen een opdracht iets uitwerken - je probeert ver-
schillende dingen uit - je kan binnen een kader experimente-
ren - je gebruikt je fantasie - je hebt een hoofd vol dromen -
je geniet van experimenteren - je maakt eigen werk vanuit een
opdracht - je kan al langer aan een opdracht werken - ...*

Bovenaan vind je de rol (podiumkunsten)/ het artistiek ontwikkelingsdomein (beeldende en audiovisuele kunsten) en de artistieke competentie.

Daaronder beschrijven we de concrete bekwaamheden die we bij leerlingen willen nastreven. Al die omschrijvingen samen vormen het *competentiebeeld*.

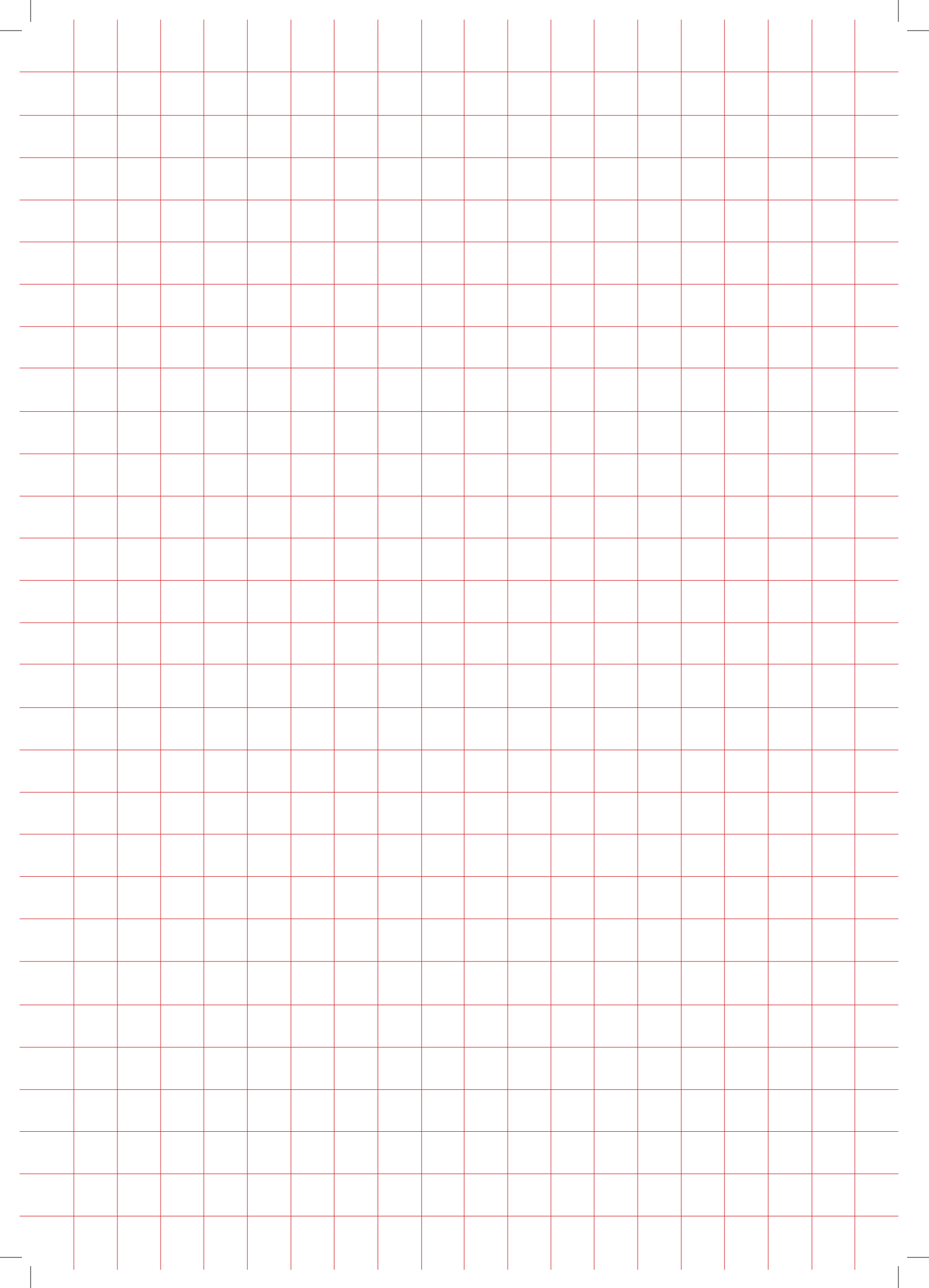
Elk competentiebeeld krijgt een cijfer: 1, 2, 3, 4. Deze cijfers kunnen op verschillende manieren geïnterpreteerd worden.

Voor de opleidingen podiumkunsten in het Deeltijds Kunstonderwijs refereren ze aan de verschillende graden van de opleiding: 1ste, 2de, 3de en 4de graad.

Je kan die cijfers echter ook lezen als fasen: fase 1, fase 2 ... Leerlingen evolueren geleidelijk van de ene naar de andere fase. Zo kan dit concept ook in andere contexten gebruikt worden.

Onder elk competentiebeeld formuleren we een lijst met *evaluatiezinnen*. Een academie kan een omschrijving kiezen voor een evaluatiefiche of een competentielijst. Zo kan een academie zijn evaluatiefiches bijsturen zodat er per graad eigen omschrijvingen zijn die aangeven wat er binnen die graad ontwikkeld wordt.

Bij de verschillende competentiebeelden voorzien we (schrijf)ruimte. Die ruimte is een uitnodiging om zelf ideeën toe te voegen.

Werkvormen

in dialoog
ontstaat het nieuwe

Competentiebeelden ontwikkelen is geen makkelijke opdracht. Tijdens werkmomenten ontdekten we dat we vaak bleven hangen in clichés. Werkvormen kunnen een groep uitdagen om dieper en specifiek na te denken en om nieuwe inzichten te genereren. We overlopen hier enkele mogelijke werkvormen:

INDIVIDUELE BEDENKTIJD

Het is krachtig wanneer leraren eerst individuele bedenktijd krijgen vooraleer een groepsgesprek start. Zo krijgen ze de tijd om zich te verhouden ten opzichte van het thema en krijgt het gesprek erna meer diepte en diversiteit.

SLEUTELN AAN HET VOOR-BEELD

De makkelijkste opdracht is om te sleutelen aan de inhoud van dit document. Deel dit met een groep en ga er samen over in dialoog. Koppel daar enkele onderzoeksvragen aan: Wat vinden we sterk? Wat zouden we toevoegen? Welke andere processen zien we? Hoe wordt dit zichtbaar op de klasvloer? Welke interventies kan je doen in de richting van ...?

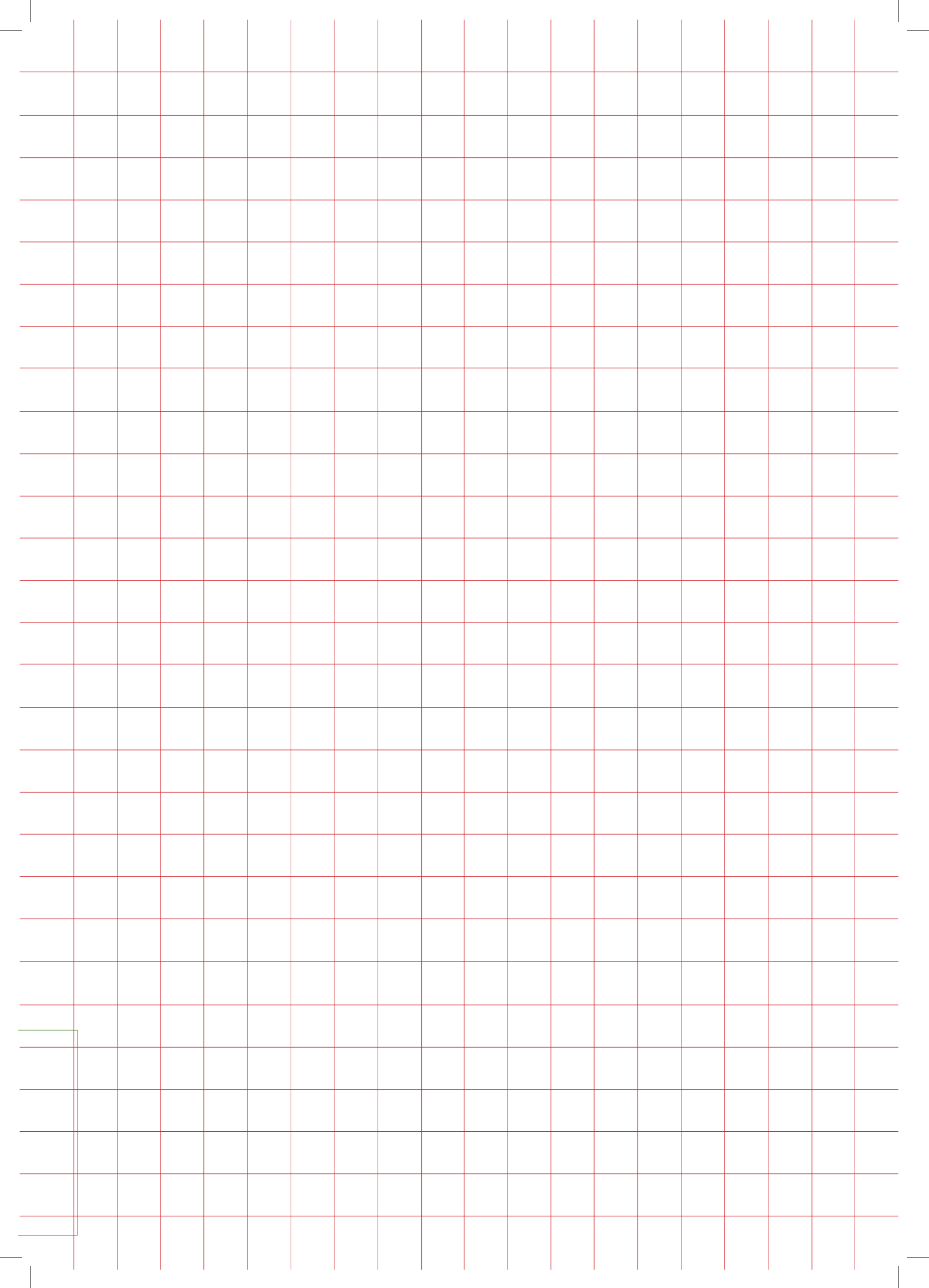
Omdat het materiaal van deze publicatie omvangrijk is, raden we aan om niet alle artistieke competenties tijdens één overleg op te pakken.

PERSONA'S

Je houdt je als leerkracht een sterke leerling voor ogen en vraagt je dan af wat die leerling denkt en doet. Bij deze werkvorm is die concrete leerling het startpunt van het denkproces.

MOODBOARDS

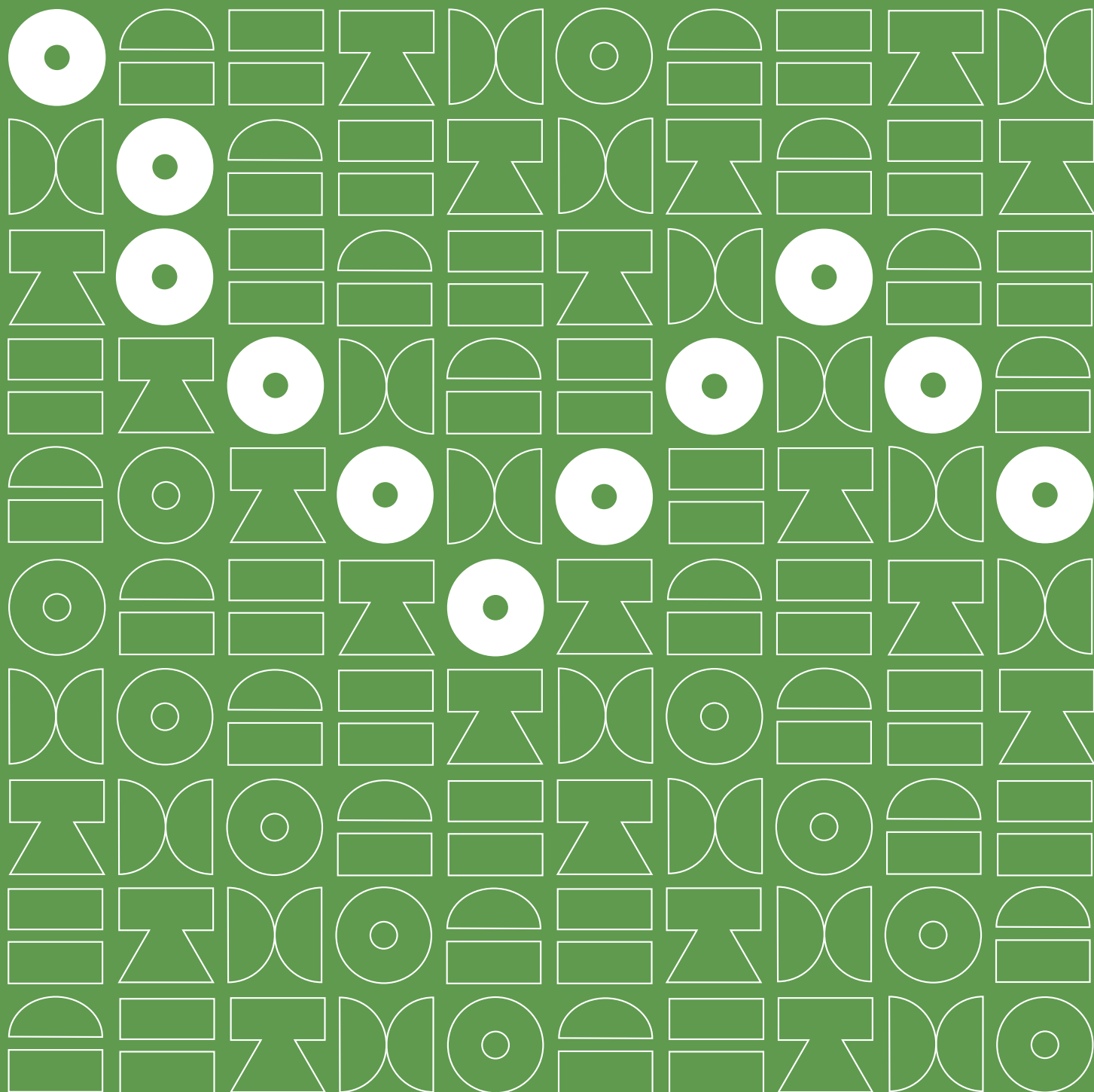
Beelden vertellen soms meer dan woorden. Bij deze visuele insteek worden enkele tafels naast elkaar gezet. Op elke tafel worden beelden, omschrijvingen en woorden voor een graad verzameld. De tafels samen maken een mogelijke groei zichtbaar.

Competenties en hun beelden

	KUNSTENAAR/ VERBEELDEN	
	Experimenteren en creëren	p. 14
	Zich op persoonlijke wijze uitdrukken	p. 16
	Zich inleven	p. 18
	ONDERZOEKER/ ONDERZOEK	
	Nieuwsgierig en onderzoekend zijn	p. 22
	Eigen sterktes en werkpunten benoemen	p. 24
	Proces zichtbaar maken	p. 26
	Eigen horizon verruimen	p. 28
	SAMENSPELER/ DIALOOG	
	Samenwerken en samen maken	p. 32
	Respect tonen voor anderen en hun werk/ in dialoog gaan	p. 34
	Feedback geven en ontvangen	p. 36
	PERFORMER/ TONEN	
	Codes van het (zich) tonen gebruiken (podiumkunsten)	p. 40
	Publiek willen raken (podiumkunsten)	p. 42
	Eigen oeuvre opbouwen (podiumkunsten)	p. 44
	Tonen met kwaliteit (podiumkunsten)	p. 46
	Werk selecteren en tonen (beeld)	p. 48

kunstenaar/ verbeelden

*Sommigen zagen wat er is
en vroegen 'waarom?'
Ik zag wat er kon zijn
en vroeg 'waarom niet?'*

PICASSO

4

vertolkend - podiumkunsten

Leerlingen proberen verschillende mogelijkheden uit en durven daarbij risico's te nemen. Ze experimenteren met bestaande materialen en kunnen partituren, teksten en choreografieën naar hun hand zetten.

Leerlingen maken eigen artistieke keuzes.

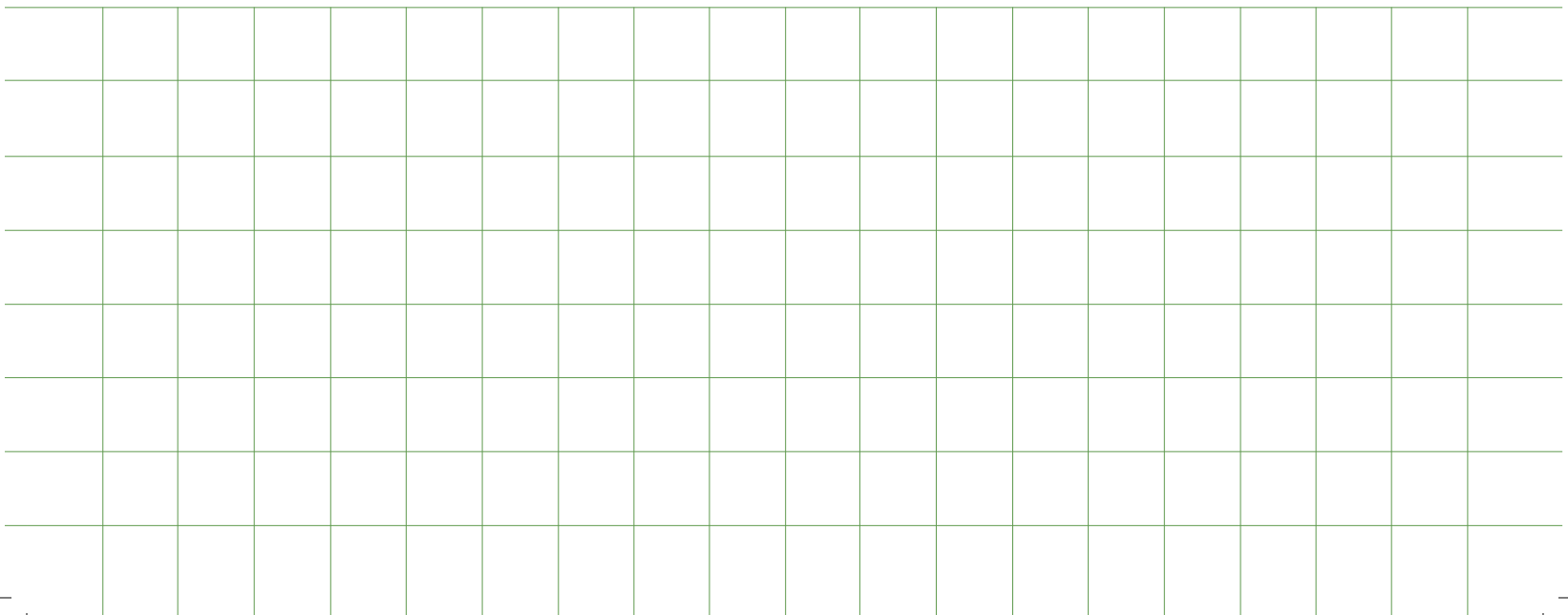
*je experimenteert, maakt artistieke keuzes en kan iets afronden -
je vindt een goede balans tussen experimenteren en afronden
- je maakt artistieke keuzes - ...*

creërend

Leerlingen kunnen eigen werk maken of bestaand werk aanpassen. Ze verzamelen en selecteren materiaal om mee te creëren.

Leerlingen kunnen uit open opdrachten of eigen ideeën iets maken. Ze zijn in staat om een goede balans te vinden tussen experimenteren, maken en afronden.

*je experimenteert, maakt artistieke keuzes en kan iets afronden - je
maakt vanuit opdrachten eigen werk - je slaagt erin om eigen patronen
te doorbreken - je durft te schrappen, te schaven, te herschikken en
te herbeginnen - ...*

kunstenaar/ verbeelden

zich op persoonlijke wijze uitdrukken

1 2

Leerlingen gaan met materiaal uit de eigen leefwereld aan de slag. Ze integreren eigen ervaringen in hun spel en creaties.

Leerlingen kunnen een bestaand werk of een opdracht al een invulling geven. Ze ontdekken dat er veel manieren zijn om iets te maken en dat het sterk is om eigen versies te maken i.p.v. anderen te imiteren.

*je gebruikt je verbeelding en fantasie - je werkt op een eigen manier -
je maakt er je eigen ding van - je maakt eigen versies - je bent origineel
- je bootst niet na, maar maakt iets dat van jou is - je doet niet zomaar
iemand na - je maakt vanuit je eigen fantasie een werk - ...*

3

Leerlingen zoeken naar hun eigenheid. Ze ontdekken geleidelijk hun eigen uitdrukkingsmanieren. Ze verkennen hoe de eigen (innerlijke) (leef)wereld meer kan doorklinken in een werk. Ze ontwikkelen ook een persoonlijke smaak.

*je laat je eigen (leef)wereld doorklinken in een werk - je zet je emoties,
intuïtie en verbeelding in en ontdekt zo je eigen stijl - je ontdekt een
eigen stijl - je zoekt je eigenheid - je ontwikkelt een persoonlijke
smaak - ...*

4

vertolkend - podiumkunsten

Leerlingen verdiepen de uitdrukkingsmogelijkheden van het instrument, de stem of het lichaam. Ze geven zo via de eigen kunstvorm expressie aan de eigen binnenkant, de eigen ervaringen.

Leerlingen ontwikkelen zo een eigen stijl. Ze ontdekken hun *unieke ik* als kunstenaar. Ze kunnen eigen artistieke ideeën (i.v.m. de interpretatie) ontwikkelen.

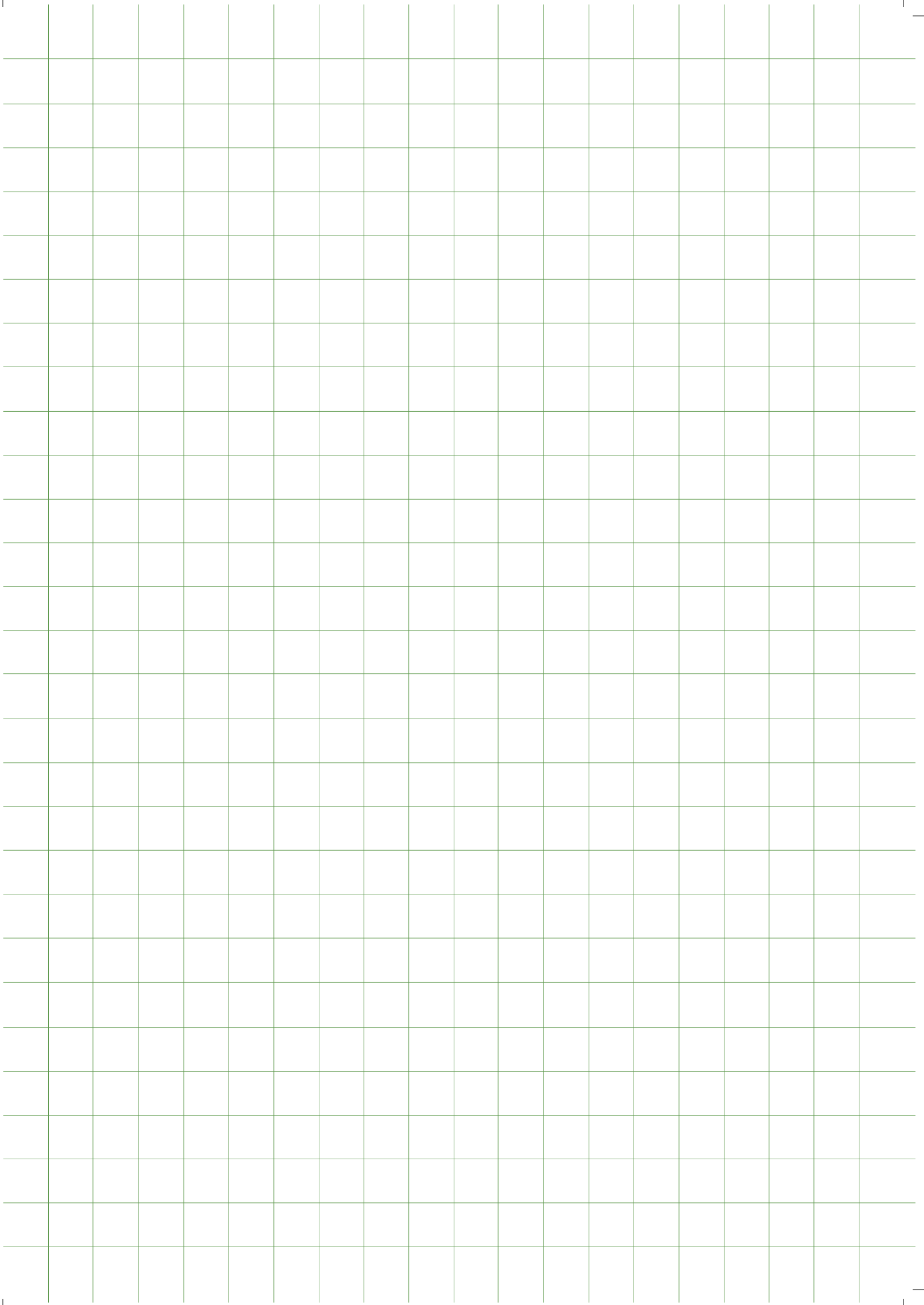
*je toont een eigen stijl - je drukt je op persoonlijke wijze uit - je kan
eigen indrukken uitdrukken in iets artistieks - je kan je eigen ideeën
i.v.m. een interpretatie ontwikkelen - ...*

creërend

Leerlingen ontwikkelen via eigen creaties een persoonlijke artistieke taal of laten eigen (artistieke) ideeën doorklinken in hun werk.

*je creaties hebben een persoonlijke touch - je creaties hebben een
eigen signatuur - je laat je eigenheid doorklinken in je werk - je ontwik-
kelt een eigen artistieke taal - je maakt uniek werk - ...*

kunstenaar/ verbeelden zich inleven

1 2

Leerlingen ervaren op een eenvoudige manier de sfeer en het verhaal van een componist, auteur, choreograaf of beeldend kunstenaar.

je voelt de sfeer van een werk/ kunstenaar/ opdracht aan - je kan een opdracht uitvoeren - ...

3

Leerlingen kunnen een werk met inlevingsvermogen een invulling, sfeer, gevoel, energie ... geven. Ze kruipen in de huid van een componist, auteur, choreograaf of beeldend kunstenaar.

Ze leren ook rekening houden met een stijl, stijlperiode of genre.

je kan in de huid van een werk/ componist/ auteur/ opdracht kruipen - je kan een werk/ opdracht een interessante invulling geven - ...

4

vertolkend - podiumkunsten

Leerlingen spelen, spreken, dansen of maken in de stijl die bij het werk past én met inlevingsvermogen voor de ideeën van de maker. Ze kunnen zelf die eigenheid van een werk of de maker lezen.

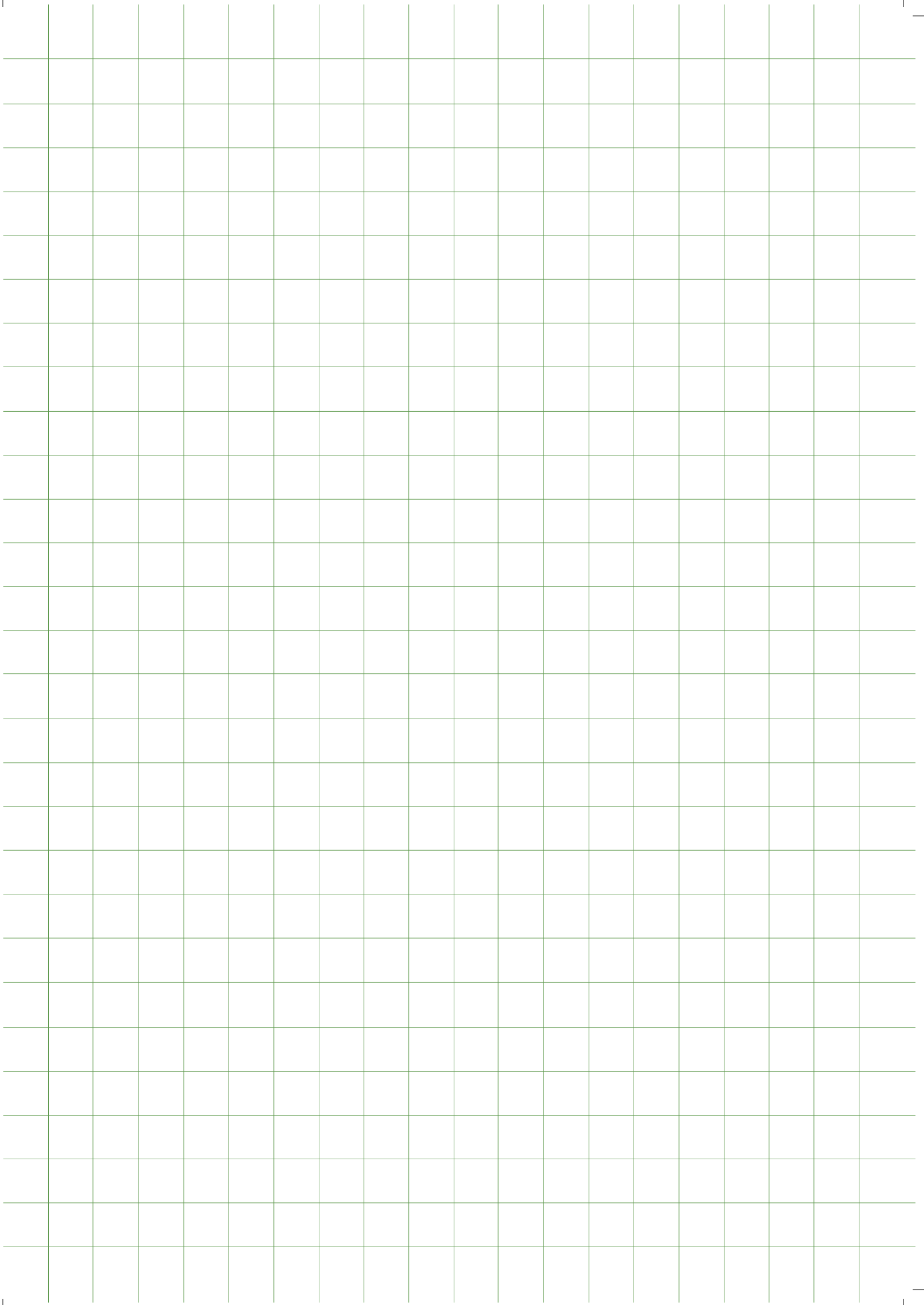
je speelt/ werkt in een stijl die bij een werk past - je voelt de betekenis van een werk/ opdracht aan - ...

creërend

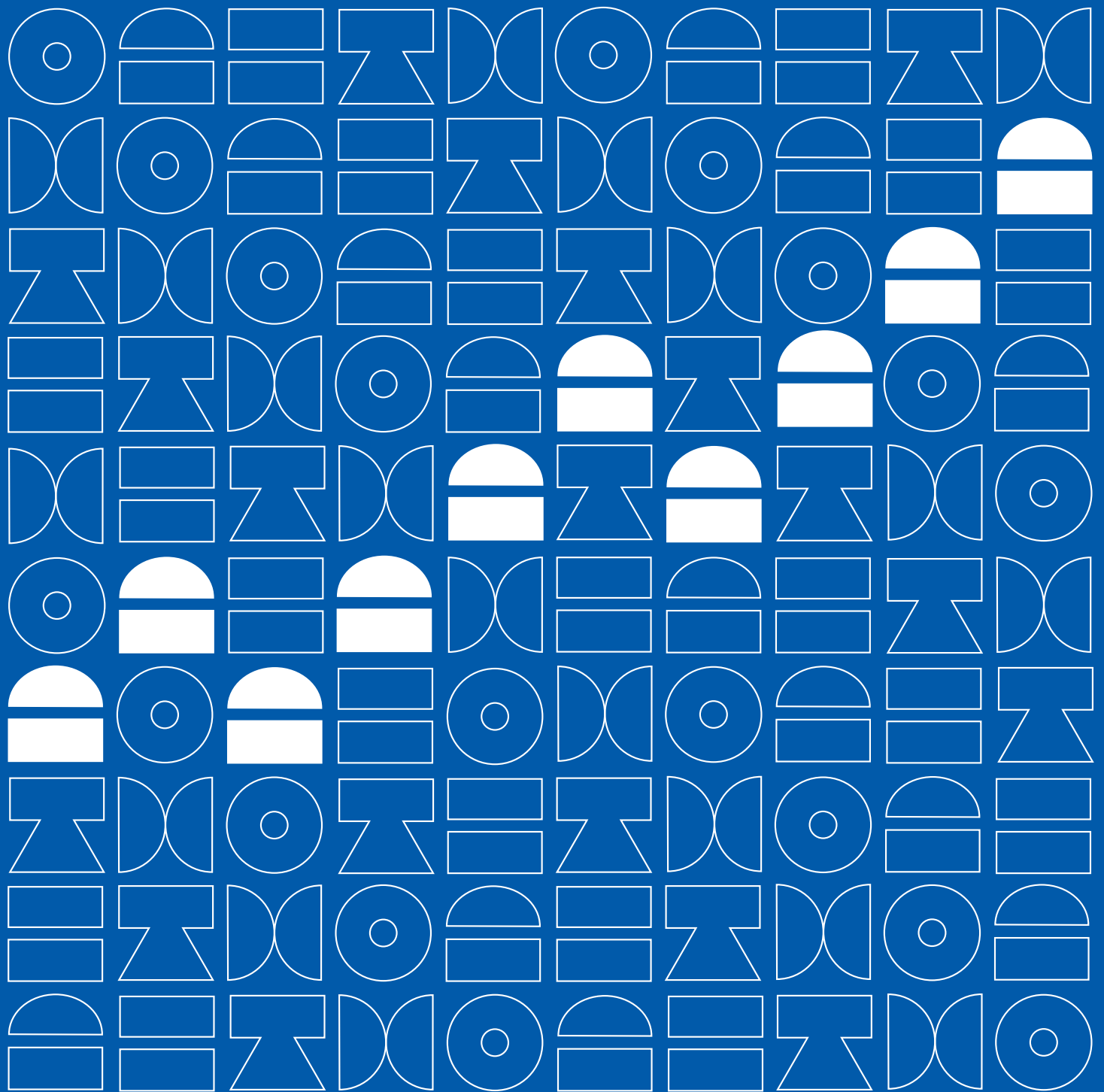
Leerlingen ontdekken componisten, schrijvers, choreografen en beeldende kunstenaars. Ze leren van hun kunstwerken, stijl, processen en aanpak in functie van eigen creaties.

Leerlingen laten zich ook door andere toevallige of minder toevallige dingen prikkelen.

je laat je inspireren door het werk van anderen - je leert van het werk van componisten, schrijvers ... - je eigen creaties worden gevoed door ander werk - je haalt inspiratie uit verschillende bronnen - ...

onderzoeker/ onderzoek

*Mochten we weten wat we zoeken
dan zouden we het geen
onderzoeken noemen.*

ALBERT EINSTEIN

4

vertolkend - podiumkunsten

Leerlingen genieten volop van nieuwe ontdekkingen.

Leerlingen ervaren dat nieuwsgierigheid een belangrijke motor is voor hun artistieke ontwikkeling. Ze kijken open en tegelijk kritisch naar de (kunst)wereld. Ze vinden een eigen houding om met de tegenstrijdigheid om te gaan die zo eigen is aan de kunsten.

Leerlingen krijgen inzicht in hun artistiek onderzoek en zijn reflectief. Ze kunnen een werk (dat ze tonen) zelfstandig plaatsen in een (kunsthistorische) context. Ze kunnen kunst zoeken binnen en buiten de academie.

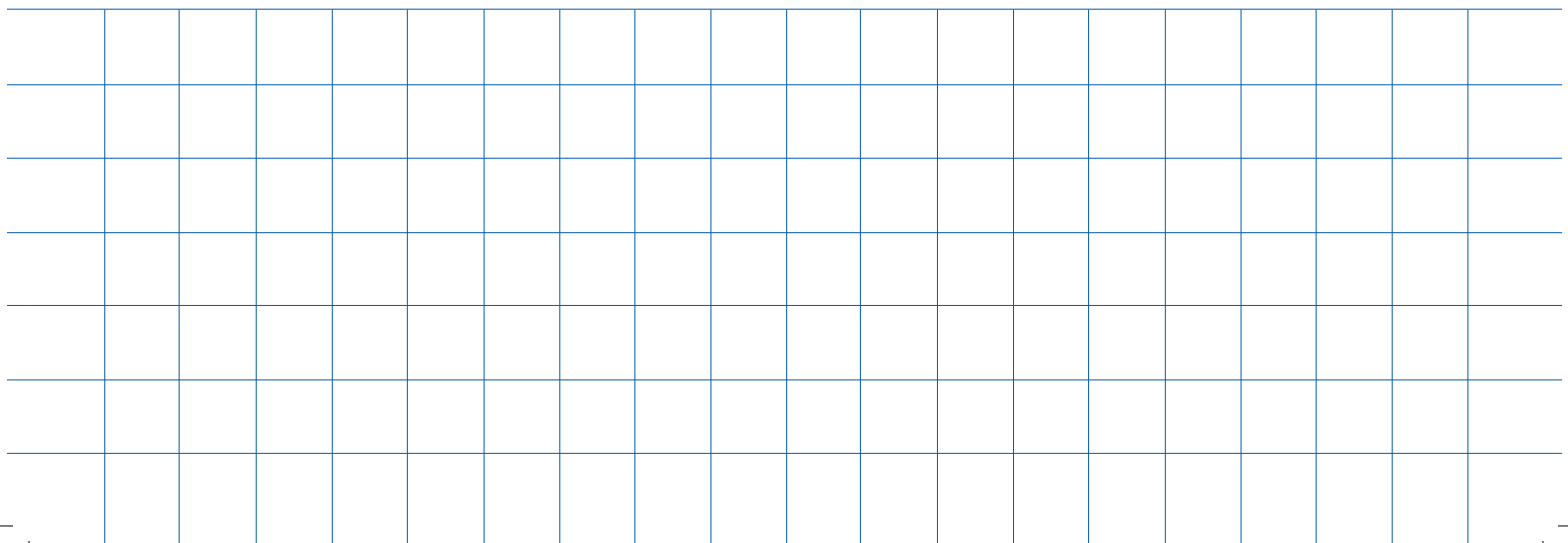
Leerlingen kunnen zelfstandig een choreografie, partituur, beeld of tekst lezen. Ze hebben daarbij eigen manieren gevonden om met obstakels om te gaan.

je gebruikt je nieuwsgierigheid om te groeien - je kan een werk plaatsen in de kunsthistorische context – je toont interesse in verschillende stijlen en genres – je verruimt je artistieke leefwereld - je kan je inspiratiebronnen benoemen - ...

creërend

Leerlingen verzamelen basismateriaal voor eigen werk. Ze doen elementair artistiek onderzoek: (op)zoeken, zichzelf vragen stellen, materialen verzamelen, afwegen, keuzes maken ...

je zoekt en onderzoekt materiaal voor je eigen creaties - je creëert vanuit verwondering en onderzoek - ...

onderzoeker/ onderzoek

eigen sterktes en werkpunten benoemen

1 2

Leerlingen ontdekken op een speelse manier wat ze goed en minder goed kunnen. Ze leren daarbij om hun eigen werk te verbeteren.

je ontdekt wat je goed en minder goed kan - je leert je eigen werk te verbeteren - je kan aangeven wat leuk en minder leuk is - ...

3

Leerlingen hebben een scherper zicht op hetgeen ze goed kunnen. Ze kijken kritisch naar zichzelf en kunnen daar ook taal aan geven. Ze kunnen zichzelf al inschatten.

Leerlingen zijn in staat om, begeleid door de leerkracht, uitdagingen op korte termijn te benoemen.

je weet wat je goed (en minder goed) kan - je kijkt kritisch naar je eigen werk en dat van anderen - je kan voor jezelf een uitdaging formuleren - ...

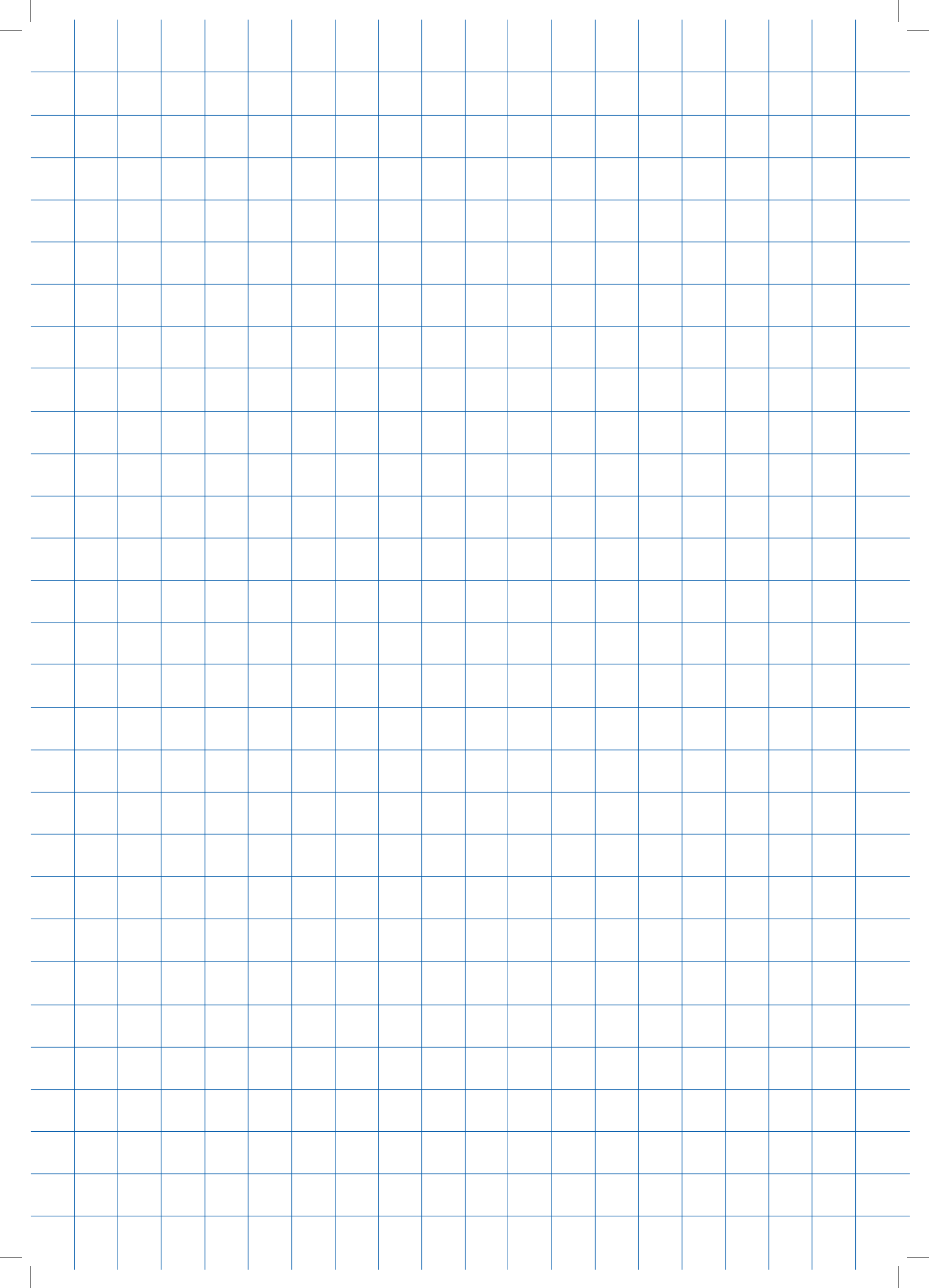
4

Leerlingen hebben een goed beeld van hun sterktes en werkpunten. Ze kunnen dat ook in een genuanceerde taal verwoorden. Ze kunnen zichzelf realistische en gerichte doelen over een langere termijn stellen.

Leerlingen hebben gewoontes ontwikkeld om zichzelf voortdurend bij te sturen om zo altijd weer volgende stappen te zetten. Ze kijken onderzoekend naar zichzelf en slagen erin om dat in de les én thuis te doen.

je stuurt jezelf voortdurend zelf bij - je weet wat je goed en minder goed kan - je kan volgende stappen benoemen - je kijkt onderzoekend naar jezelf - je kan taal geven aan je sterke en minder sterke punten - je formuleert je eigen onderzoeksvragen - ...

onderzoeker/ onderzoek

proces zichtbaar maken

1 2

Leerlingen worden op een speelse manier bewust gemaakt van hetgeen ze geleerd hebben. Ze kijken daarbij vooral naar zichzelf: Wie ben ik? Wat kan ik?

Leerlingen richten, met hulp van de leerkracht, hun aandacht op de groei die ze door-gemaakt hebben. De leerkracht stelt daarbij vragen en benoemt welke processen hij/ zij ziet. Leerlingen leren dit ook te zien.

Ze kunnen verwoorden welke artistieke rollen/ domeinen hen meer of minder liggen.

je kan iets vertellen over wat je geleerd hebt - je kan vertellen welke aspecten je goed en minder goed liggen - je toont hoe je werkt - ...

3

Leerlingen leren om onderzoekende vragen te stellen over hun eigen proces: Wat gaat moeilijk? Waarom is dit moeilijk? Hoe pak ik dit beter aan? Wat gaat makkelijk? Wat is mijn volgende stap? ... Zo leren ze zichzelf bijsturen.

Leerlingen worden zich, in een dialoog met de leerkracht en medestudenten, bewust van het proces dat ze doorlopen hebben.

Leerlingen leren en onderzoeken hoe ze (via bijv. een schetsboek of opname) hun proces zichtbaar kunnen maken.

je kan goed vertellen wat je geleerd hebt - je kan vragen voor jezelf stellen over je proces - ...

4

vertolkend - podiumkunsten

Leerlingen kunnen uitdrukken wat hun artistieke eigenheid is. Ze kunnen zelfstandig taal geven aan het proces dat ze doorlopen hebben en de keuzes die ze maakten.

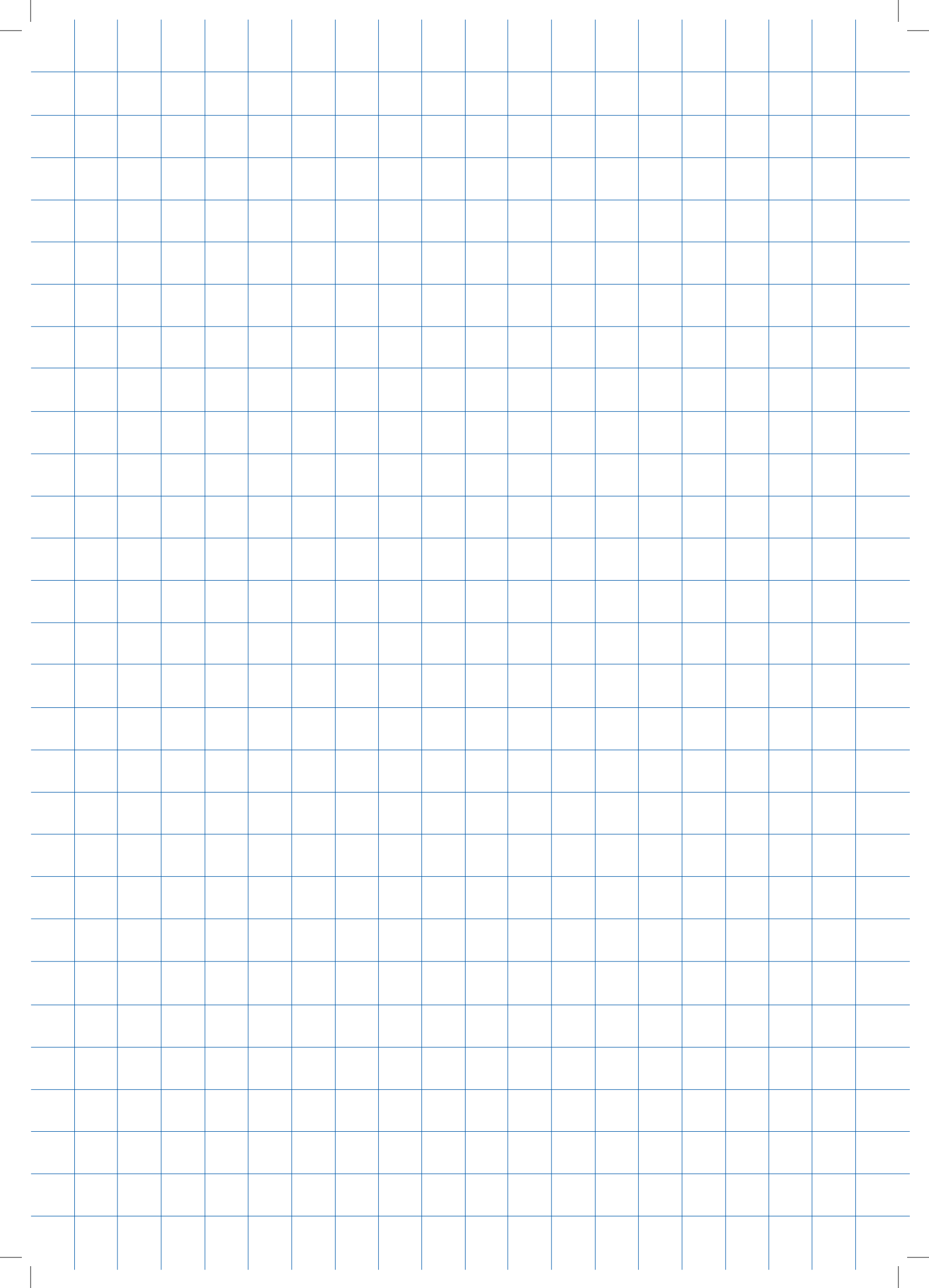
Ze kijken met de nodige afstand naar het eigen leerproces. Ze kunnen een repetitie-proces bespreken en evalueren.

je kan beschrijven welke stappen je gezet hebt en wat dit opgeleverd heeft - je kan taal geven aan je proces en de keuzes die je maakte - je hebt inzicht in je proces en kan dat helder beschrijven - je kan je artistieke groei beschrijven - ...

creërend

Leerlingen kunnen hun creatieproces bespreken en evalueren. Ze kunnen opgedane inzichten in hun creatief proces integreren.

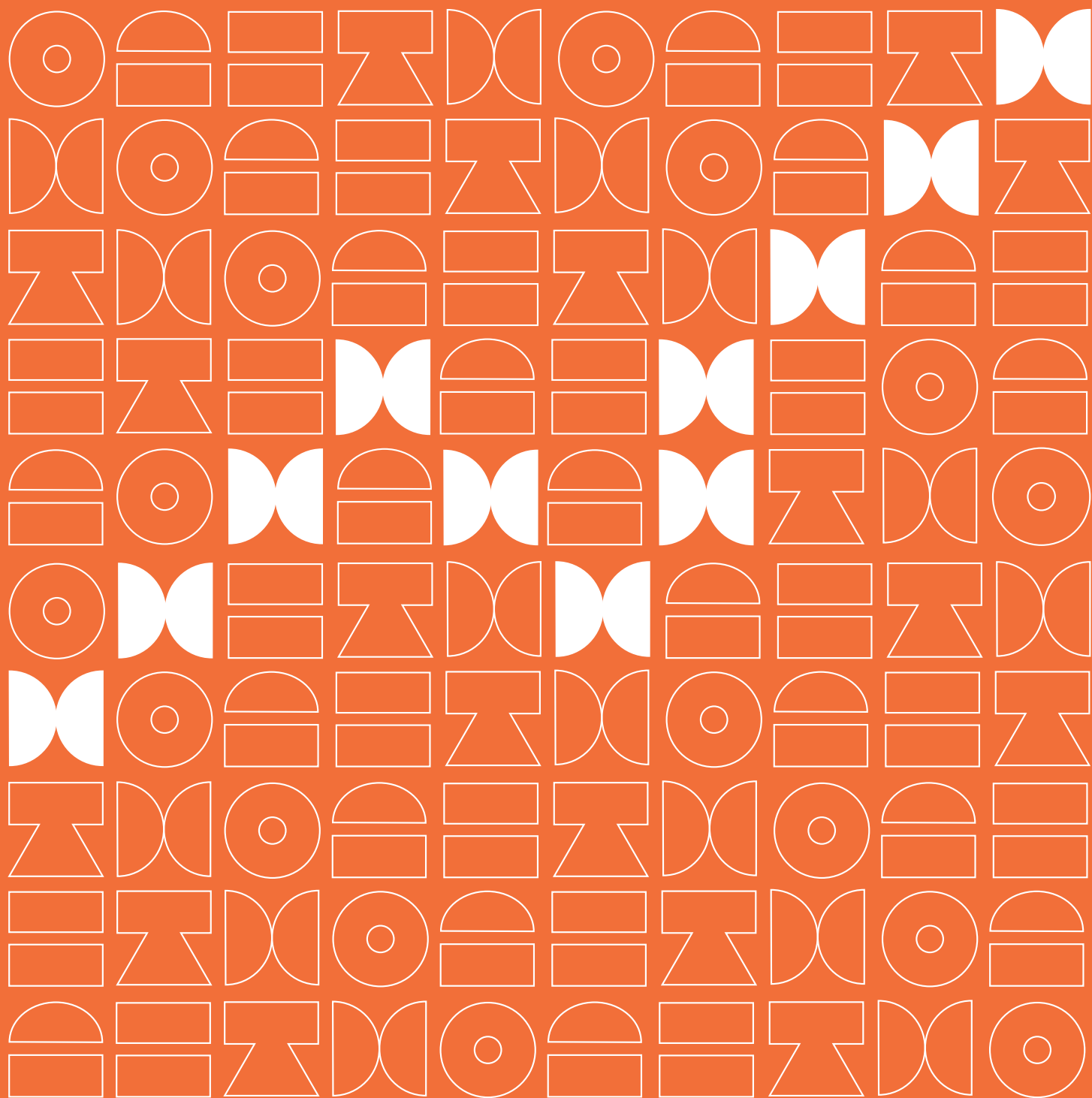
je kan beschrijven hoe je tot eigen composities komt - je kan je eigen creatieproces beschrijven - je kan uitdrukken welke werkwijze bij je past - ...

samenspeler/ dialoog

*Wil je snel gaan, ga alleen.
Wil je ver komen, ga samen.*

KENIAANS GEZEGDE

samenspeler/ dialoog

samenwerken en samen maken

1 2

Leerlingen ervaren het plezier van samenwerken en samen maken. Ze leren om met anderen rekening te houden: ze leren kijken, luisteren en reageren. Zo bouwen ze vertrouwen op in zichzelf en in anderen.

Leerlingen leren dat afspraken nakomen het samenwerken sterker maakt.

je werkt graag samen met anderen - je ervaart het plezier van samenwerken - je doet mee met de groep - ...

3

Leerlingen ervaren de meerwaarde en noodzaak van samenwerken. Ze komen afspraken na zodat samenwerken soepel verloopt. Ze houden rekening met anderen.

Leerlingen stemmen zich tijdens het musiceren, creëren, acteren en dansen op de anderen af. Ze leren met vallen en opstaan samenwerken aan een product. Zo ontdekken ze een gezamenlijke werkmethode.

Ze hebben tijdens het spel niet alleen aandacht voor het eigen werk, de partituur, de beweging of de tekst, maar ook voor de interactie met medespelers.

je houdt rekening met anderen - je stemt af op anderen - je werkt soepel samen met anderen - je gaat in interactie met anderen - je komt afspraken na - ...

4

Leerlingen zijn ervan doordrongen dat kunst iets is wat je ook samen doet. Ze kunnen soepel in een groep functioneren en met anderen samenwerken. Ze kunnen hun eigen aandeel instuderen en vertolken.

Ze luisteren/ kijken tijdens hun samenspel naar de anderen en kunnen erop inspelen.

Leerlingen kunnen zelf, in kleinere groep, afspraken maken over een toonmoment of tentoonstelling. Ze werken met initiatief en betrokkenheid samen met anderen. Ze gaan kritisch én open om met verschillende ideeën en maken onderbouwde keuzes.

je functioneert soepel in een groep - je neemt initiatief in een groep - je neemt verantwoordelijkheid in een groep op - je kan samen met anderen iets ontwikkelen - ...

vertolkend - podiumkunsten

Leerlingen volgen de medespelers en de dirigent, de regisseur of de choreograaf en stemmen hun spel soepel op anderen af.

creërend

Leerlingen werken soepel met anderen samen om eigen werk te kunnen maken.

samenspeler/ dialoog

respect tonen voor anderen
en hun werk/ in dialoog gaan

1 2

Leerlingen leren luisteren en kijken naar de medespelers en oefenen om af te stemmen op anderen. Ze leren zich open te stellen voor verschillen in de groep. De leerkracht wijst hen daarbij de weg.

Leerlingen ontdekken, begeleid door de leerkracht, hoe je respectvol met anderen kan omgaan. Ze leren afspraken na te komen.

Tijdens optredens leren leerlingen dat luisteren en kijken naar anderen die hun werk tonen, erbij hoort. Ze worden gestimuleerd om in gesprek te gaan met elkaar.

je kijkt en luistert respectvol naar anderen - je staat open voor andere ideeën - je staat open voor de ideeën van anderen - ...

3

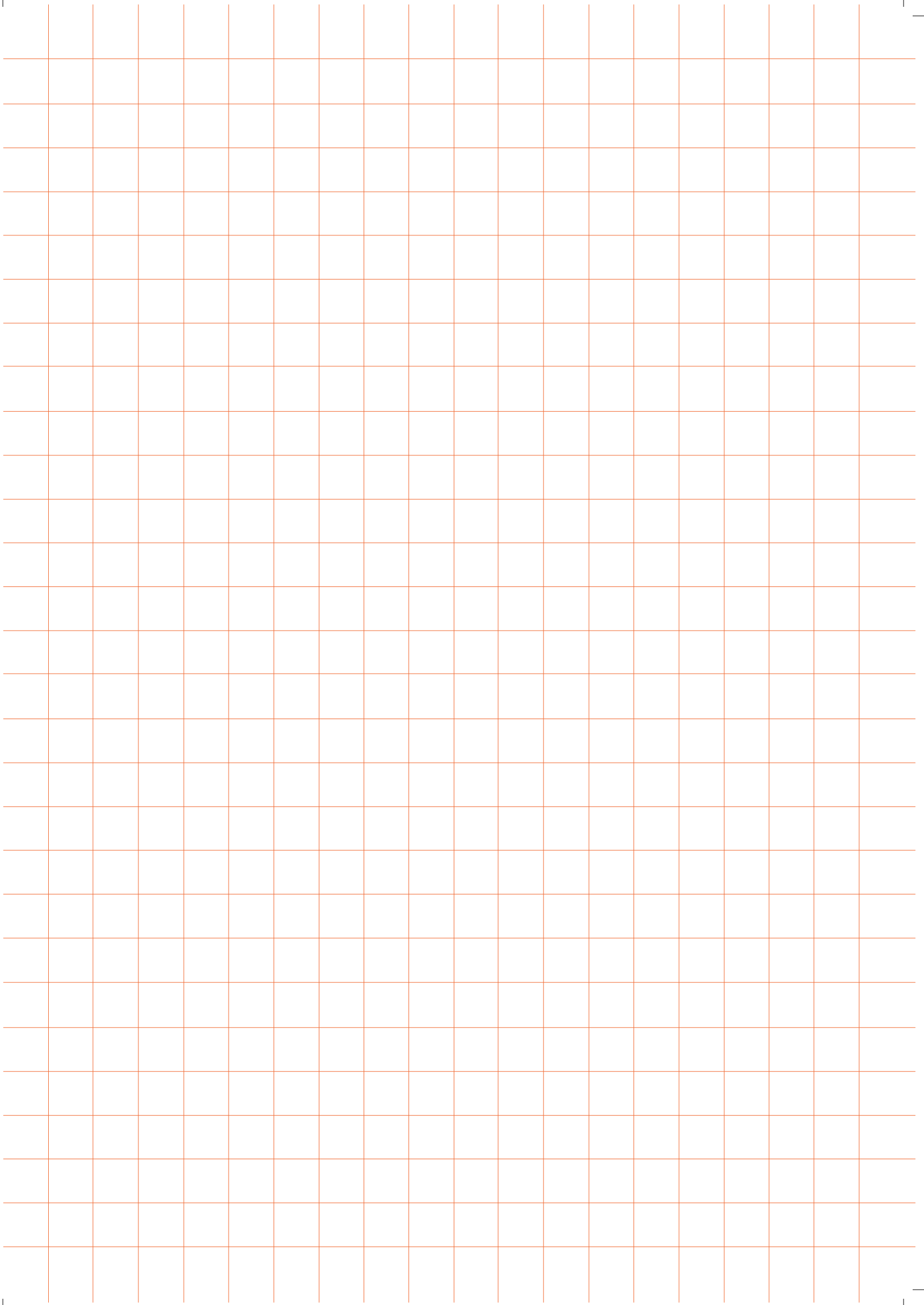
Leerlingen kunnen zich al inleven in het werk en de gedachten van andere leerlingen. Ze gaan respectvol om met andere meningen en ideeën en doen ook iets met die input. Ze nemen de tijd om tijdens toonmomenten ook naar anderen te luisteren/ kijken.

je gaat respectvol om met de ideeën en keuzes van anderen - ...

4

Leerlingen zoeken zelf de verschillende invalshoeken van anderen op, gaan respectvol met andere ideeën om en doen ook iets met die inzichten. Ze zijn er zich van bewust dat een open kijk op diverse meningen ook het eigen artistiek proces ten goede komt. Dat ze afspraken nakomen, is een evidentie geworden.

je leeft je in in het werk en de gedachten van anderen - je gebruikt diverse meningen om je eigen werk te verrijken - je zoekt verschillende invalshoeken om je eigen werk te verrijken - ...

samenspeler/ dialoog feedback geven en ontvangen

1 2

Leerlingen geven anderen feedback met behulp van afbeeldingen, woordenlijsten, handvatten zoals *tip/ top, sterk/ werk* ... De leerkracht laat de leerlingen in deze fase zien hoe ze sterke feedback formuleren en geeft leerlingen de kans om die taal geleidelijk over te nemen.

Leerlingen luisteren aandachtig naar feedback.

je kan met de hulp van de leerkracht feedback formuleren - je kan na een uitvoering al aangeven wat goed en minder goed ging - je luistert aandachtig naar feedback - je staat open voor feedback - ...

3

Leerlingen kunnen vanuit een afgesproken focus (bijv. afwerking, uitdrukingskracht, positief, negatief, tip, kleurgebruik ...) gericht feedback formuleren. Ze gebruiken al vaktaal tijdens de feedback.

Leerlingen luisteren naar de ideeën van anderen en gaan ermee aan de slag.

je kan aan anderen opbouwende feedback geven - je gaat aan de slag met de feedback die je krijgt - je kan opbouwende feedback geven - je maakt werk van de feedback die je krijgt - je kan feedback formuleren waar een medeleerling iets mee is - je kan gerichte feedback geven - ...

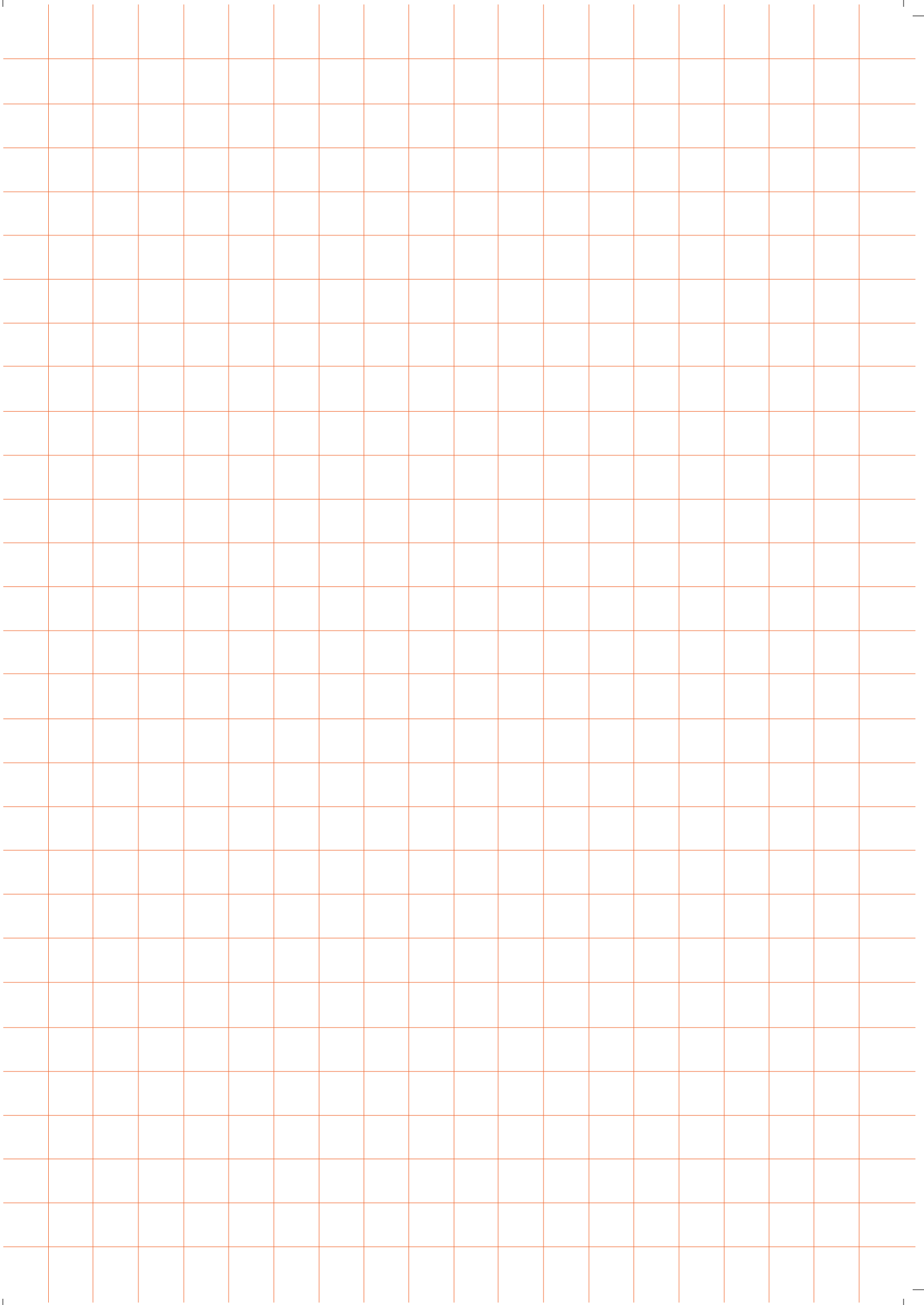
4

Leerlingen geven anderen gerichte en relevante feedback. Ze zijn in staat om belangrijke van minder belangrijke zaken te onderscheiden. Ze gebruiken consequent vaktaal.

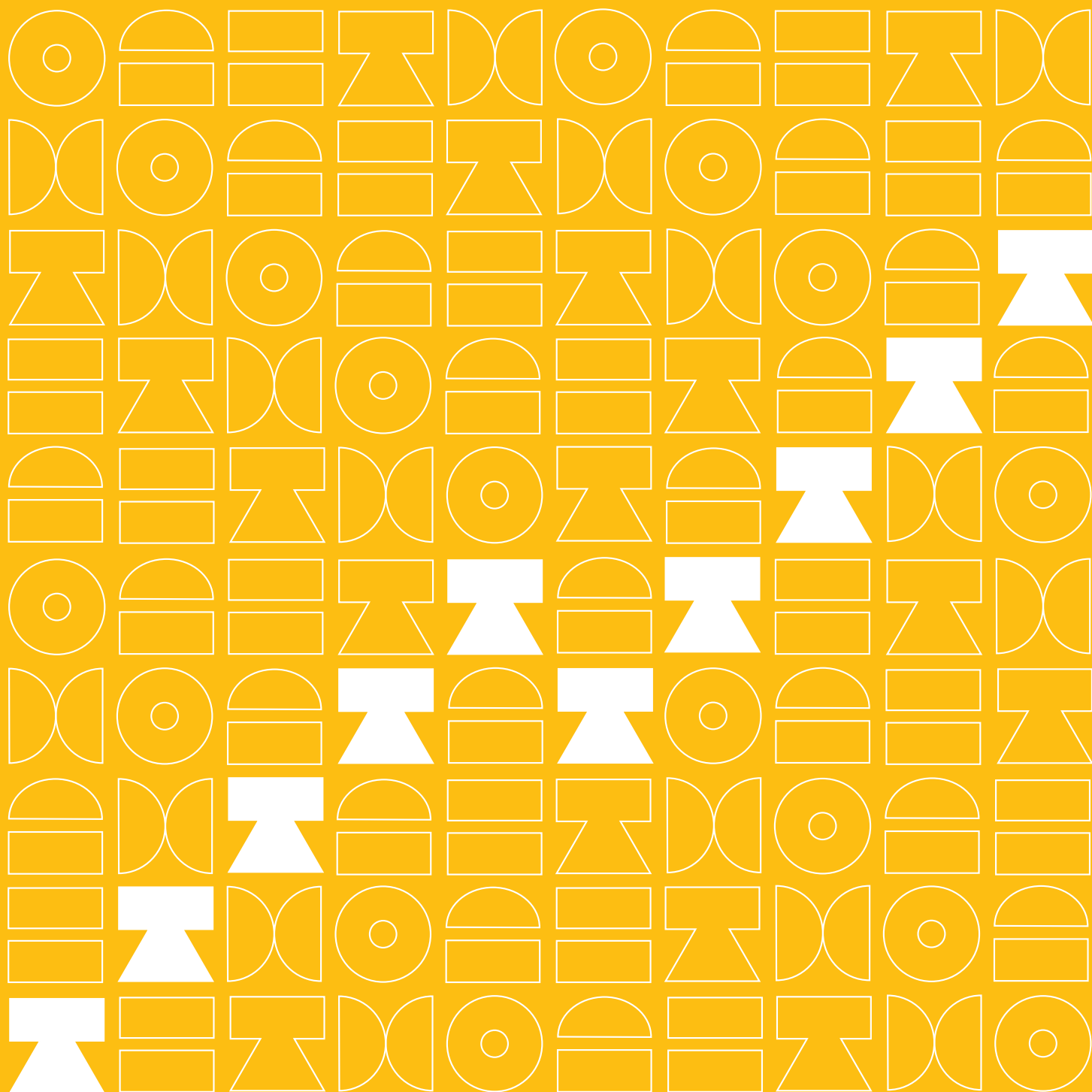
Leerlingen tonen zich ontvankelijk voor de feedback van anderen en doen er iets mee.

Leerlingen kunnen zichzelf voortdurend feedback geven en bijsturen. Zo wordt feedback een belangrijk werkinstrument om te leren.

je kan genuanceerde feedback geven - je kan jezelf feedback geven en stuurt jezelf zo voortdurend bij - ...

performer/ tonen

*Ik doe het om mensen te raken,
en als dat lukt...
man, ik word daar zo gelukkig van.*

Anne-Laure Vandeputte

performer/ tonen

codes van het (zich) tonen gebruiken (podiumkunsten)

1 2

Leerlingen leren de elementaire rituelen van een optreden kennen: opkomen, zich naar een publiek richten en een applaus in ontvangst nemen. Ze leren contact maken met het publiek.

je richt je naar een publiek en ontvangt het applaus - je leert wat er bij een toonmoment komt kijken - ...

3

Leerlingen kunnen, na opfrissing in de klas, de rituelen van een optreden uitvoeren (opwarmen, concentreren, groeten ...). Ze verkennen verder de mogelijkheden van performen: een fiere lichaamshouding aannemen, energie tonen, je tijd nemen, een sfeer kunnen pakken ...

je verkent de mogelijkheden van energie, sfeer ... - je gebruikt de codes van het (zich) tonen - je leert omgaan met een publiek - je presenteert jezelf - ...

4

vertolkend - podiumkunsten

Leerlingen gebruiken de codes van het (zich) tonen zelfstandig: opwarmen, opkomen, zich concentreren, stemmen, stiltemoment voor start, groeten ... Deze rituelen zijn geautomatiseerd.

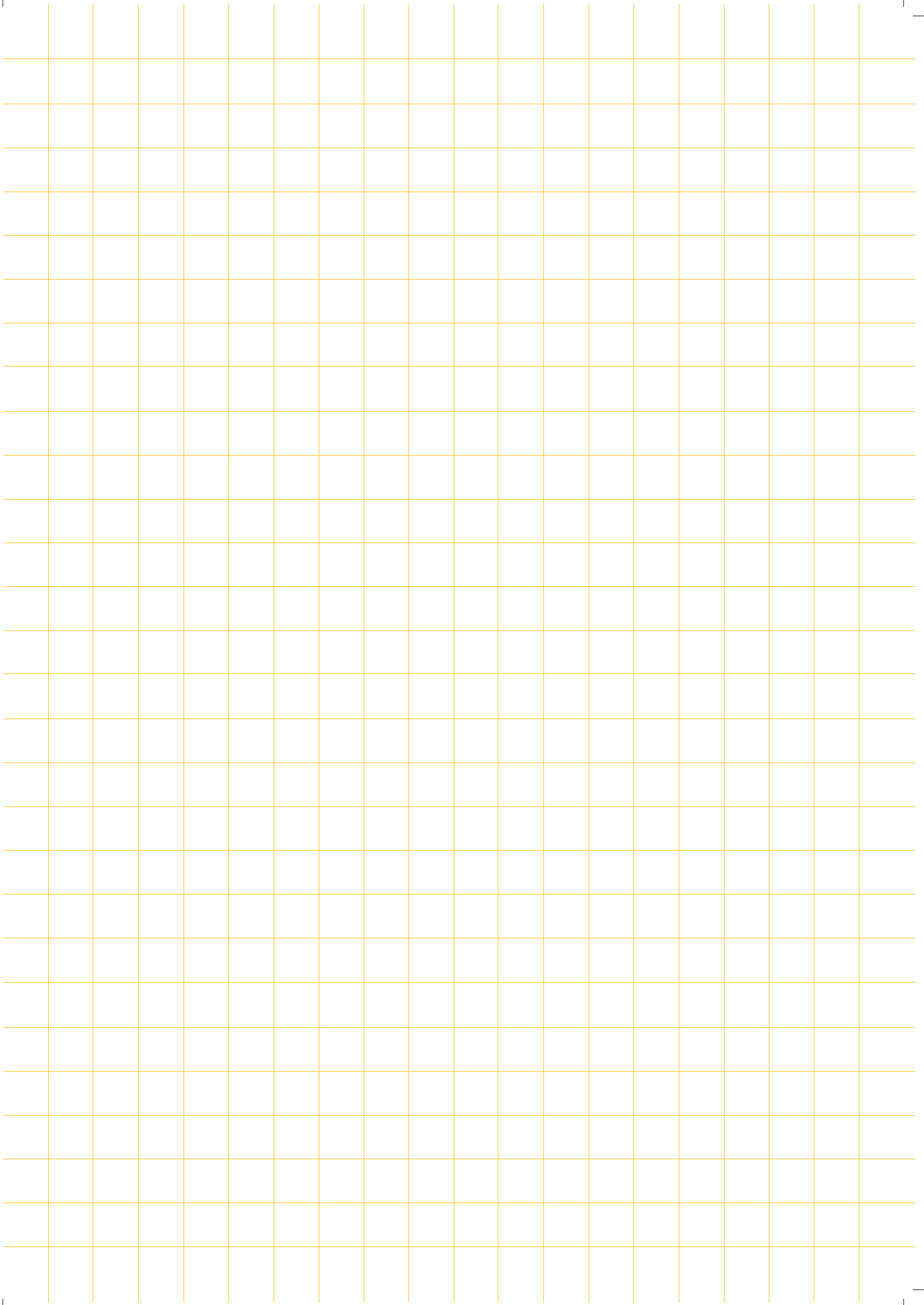
je toont zelfstandig en op een gepaste manier de rituelen van het (zich) tonen - de rituelen van het tonen heb je geautomatiseerd - ...

creërend

Leerlingen begeleiden uitvoerders voor de uitvoering van hun eigen werk.

je begeleidt anderen die je werk uitvoeren - ...

performer/ tonen

publiek willen raken (podiumkunsten)

1 2

Leerlingen leren zich ongedwongen, met spelplezier en met durf op het podium te tonen. Ze willen gezien worden.

je leert met durf op het podium te staan - je durft te tonen wat je maakt - je wil je laten zien - je durft je te tonen - ...

3

Leerlingen tonen zich met trots. Ze ontdekken hoe ze een publiek kunnen raken. Ze onderzoeken welke emoties ze bij een publiek willen oproepen.

je onderzoekt hoe je een publiek kan raken - je toont jezelf met durf - je speelt met energie en fierheid - je overtuigt een publiek zo goed als je kan - je straalt - ...

4

vertolkend podiumkunsten

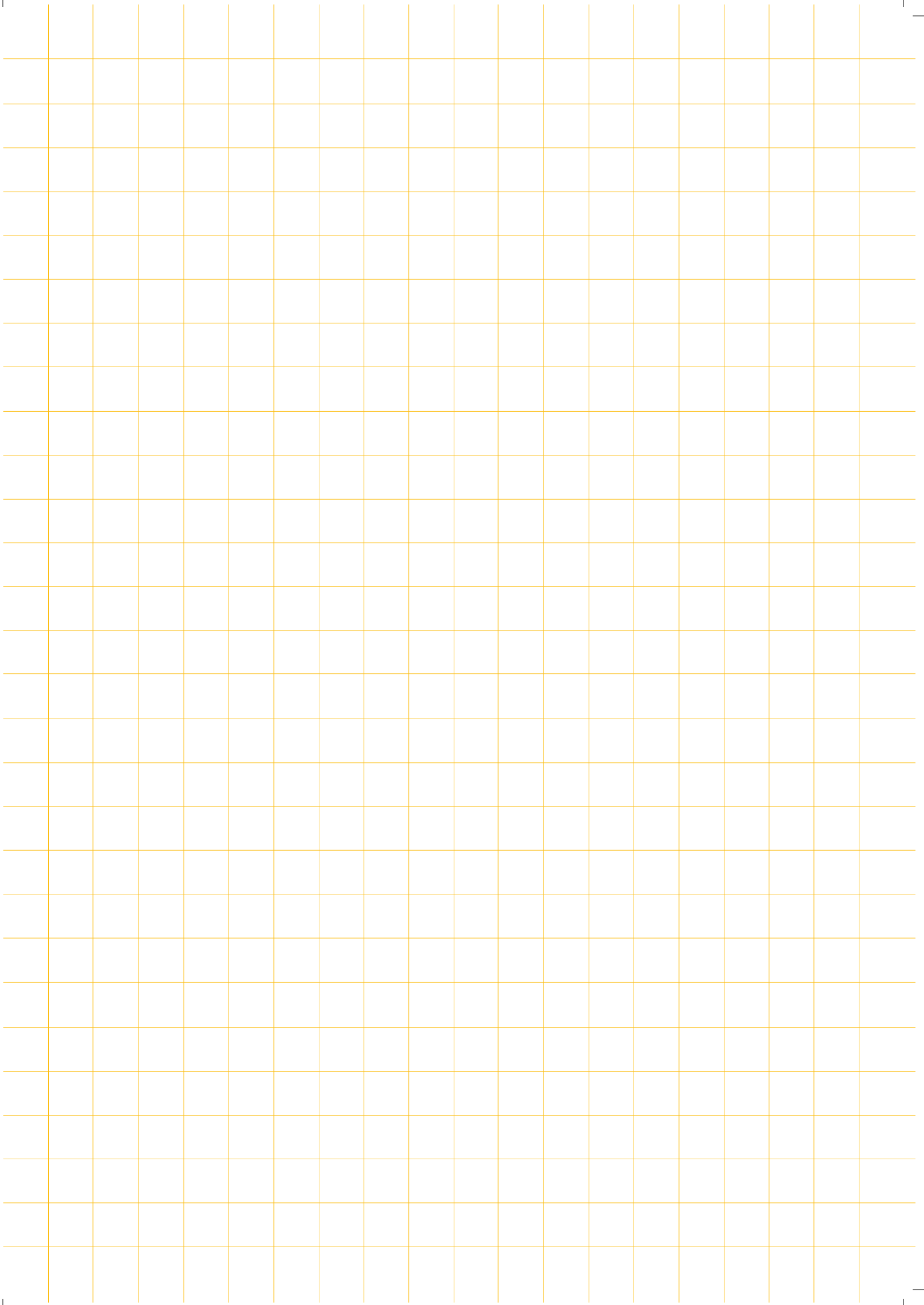
Leerlingen nemen de tijd om te genieten van de respons van een publiek. Ze zijn in staat om een welbepaald gevoel bij een publiek uit te lokken.

je kan een bepaald gevoel bij een publiek uitlokken - je geniet van de respons van een publiek - je overtuigt een publiek - je informeert het publiek (bijv. via programmaboekje, toelichting, affiche ...) - je toont je op een persoonlijke manier - ...

creërend

Leerlingen onderzoeken tijdens hun creatieproces hoe ze een publiek kunnen raken. Ze weten wat ze over hun eigen werk willen vertellen.

je raakt een publiek met je eigen werk - je overtuigt een publiek met je eigen creaties - je durft bewust je verhaal te vertellen - je geniet van de respons van het publiek - ...

performer/ tonen

eigen oeuvre opbouwen (podiumkunsten)

1 2

Leerlingen staan open voor het basisrepertoire dat de leerkracht aanreikt. Ze maken zich het materiaal eigen.

je leert een basisrepertoire kennen - je hebt al werk dat podiumklaar is - ...

3

Leerlingen breiden hun repertoire uit door verschillende stijlperiodes en genres te verkennen. Ze ontdekken gaandeweg wat hen het meest ligt.

Sommige leerlingen verliezen in deze fase hun interesse voor het materiaal en de werken die de leerkracht aanbiedt. We nodigen hen toch uit om ook *een andere wereld* te blijven verkennen en voor hen onbekend werk te ontdekken.

je verkent verschillende genres en stijlperiodes - je bouwt een divers repertoire op - ...

4

vertolkend podiumkunsten

Leerlingen ontwikkelen een gevarieerd repertoire en/ of specialiseren zich in één bepaalde stijl of genre. Ze kunnen een repertoire opbouwen dat bij de eigen mogelijkheden past. Ze kunnen op elk moment iets tonen.

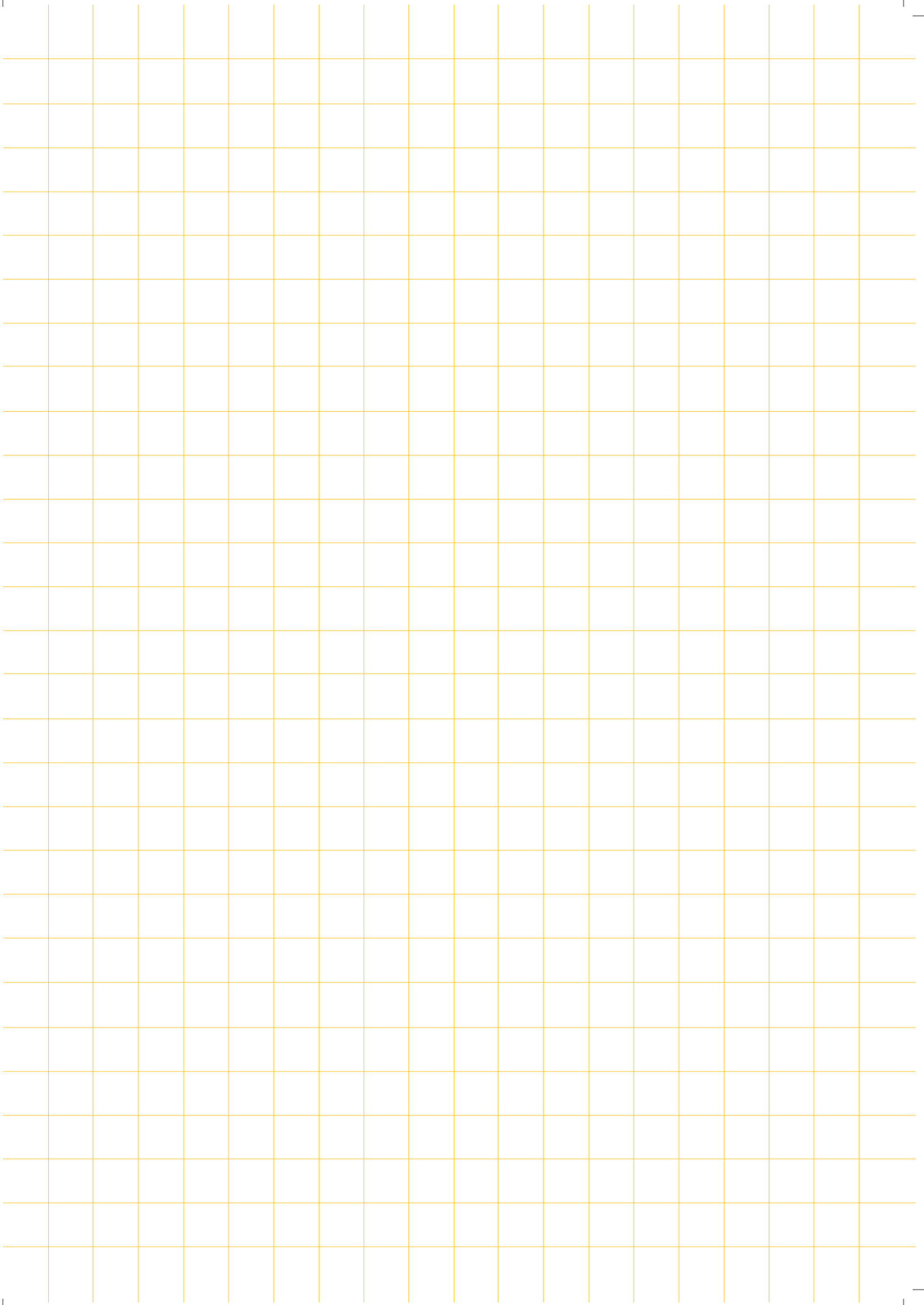
Leerlingen zijn in staat om zelf, bijv. via het internet, partituren, teksten ... gericht te zoeken.

je hebt een eigen en/ of uitgebreid repertoire - je hebt een repertoire opgebouwd dat bij je past - je kan op zoek gaan naar een geschikt repertoire - ...

creërend

Leerlingen creëren een oeuvre met eigen werk.

je creëert een oeuvre met eigen werk - ...

performer/ tonen

tonen met kwaliteit (podiumkunsten)

1 2

Leerlingen leren om iets af te werken voor een toonmoment. Ze ervaren dat goed voorbereid zijn belangrijk is.

Ze krijgen ook ruimte om te leren genieten van een optreden. Ze proberen om door te gaan als iets fout loopt.

je hebt je samen met de leraar goed voorbereid op een toonmoment - je werkt iets af en brengt dit op een toonmoment - ...

3

Leerlingen bereiden een toonmoment goed voor.

Leerlingen kunnen omgaan met fouten. Ze leren positief te blijven denken op het podium: fouten horen erbij en dat is ok.

je bereidt een toonmoment goed voor - je trekt je plan als het fout gaat - ...

4

vertolkend - podiumkunsten

Leerlingen nemen zelf het initiatief om goed voorbereid te zijn. Ze voelen zich voldoende comfortabel op een podium.

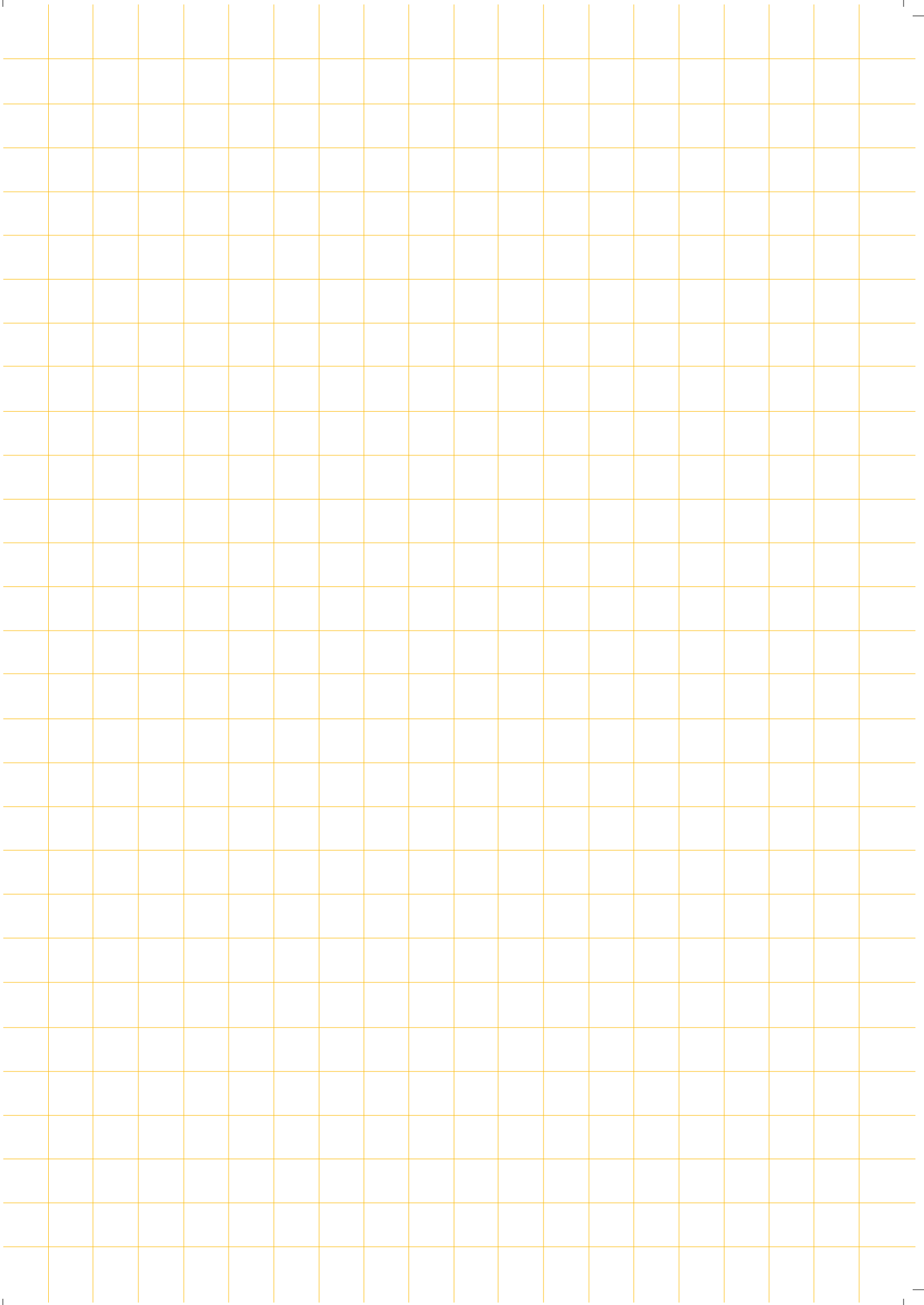
Leerlingen slagen erin om zich op een podium aan te passen aan wisselende omstandigheden (akoestiek, podium ...).

je bereidt zelfstandig een toonmoment grondig voor - je past je aan aan wisselende podiumomstandigheden - je zorgt zelf dat je goed voorbereid bent - ...

creërend

Leerlingen onderzoeken hoe ze eigen werk gepast kunnen voorstellen. Ze kunnen eigen werk live of via opnames met kwaliteit tonen en/ of registreren.

je toont eigen werk op een gepaste manier - je toont je eigen werk met kwaliteit - je ontwikkelt een passend concept om je werk te tonen - ...

performer/ tonen

werk selecteren en tonen (beeld)

1 2

Leerlingen tonen hun werk aan anderen. Ze doen dat met trots en vertellen er ook op hun eigen manier iets over. Ze kunnen ook al uitdrukken welk eigen werk ze het mooist vinden.

je toont je werk met trots - je kan een verhaal bij je werk vertellen - je kan kiezen welk werk je wil tonen - je bent niet bang om te tonen wat je hebt gemaakt - je kan uitdrukken waar je fier op bent - je kan uitdrukken welk eigen werk je sterk vindt - ...

3

Leerlingen kunnen eigen werk voor een tentoonstelling selecteren. Ze kunnen benoemen welke criteria ze daarvoor gebruiken.

Leerlingen denken, begeleid door de leerkracht, na over de manier waarop werk getoond wordt. Ze ontdekken dat je daar bewust mee kan omgaan.

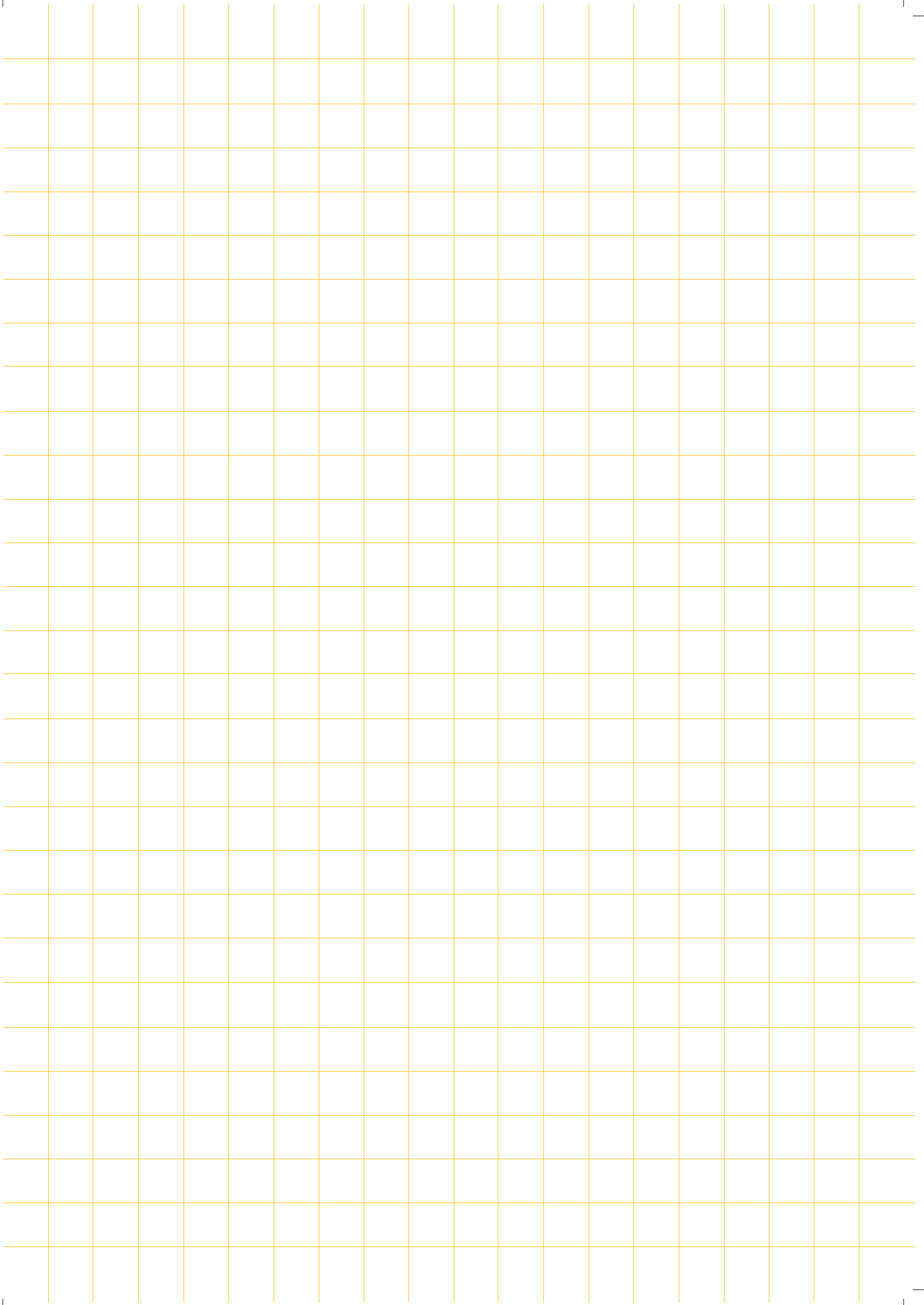
je denkt na hoe je je werk best toon - je selecteert werk vanuit criteria - ...

4

Leerlingen kunnen werk selecteren dat past binnen een kader, serie, tentoonstelling. Ze onderzoeken samen met de leraar hoe ze deel kunnen zijn van een grotere tentoonstelling. Ze kunnen de kwaliteit van eigen werk inschatten. Ze hebben oog voor verschillende mogelijkheden om eigen werk te presenteren en kunnen een gepaste presentatievorm kiezen. Ze leren vanuit het perspectief van een toeschouwer naar een tentoonstelling te kijken.

je selecteert werk dat past binnen een kader, serie, tentoonstelling - je toont je werk met een persoonlijke touch - je onderzoekt hoe een publiek kijkt - ...

Leraren en kaderleden van de kunstacademies van Lede, Lier, Noord-Limburg en Schoten gaven via studiedagen voeding aan het concept. Veel dank aan de trekkers op die academies: Diederik Celis, Patrizia Enna, Koen Evens, Lies Geldhof, Geert Hendrix, Bart Jonkers, Liesbet Van Huysse en Lisbeth Wolfs.

Leden van de stuurgroep van *Kunstig Competent* maakten het materiaal met hun feedback sterker: Luc Borms, Diederik Celis, Ann Debaillie, Filip De Roeck, Remko Devroede, Erik Schrooten en Wim Smet.

Bart Jonkers was de motor die dit traject op gang trok en ervoor zorgde dat anderen werk konden verrichten.

Dit concept werd ontwikkeld en neergeschreven door Erik Schrooten.

Diederik Celis en Simon Schrooten stonden in voor de taalkundige redactie.

De vormgeving is van Anne Verlent, die ook de leerplannen van *Kunstig Competent* een eigen identiteit gaf.

Deze publicatie kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid.

December 2021

MEER INFO?

raamleerplandko.be
artistiekecompetenties.blog
erik.schrooten@ucll.be

LEESLIJST

- Baert, B. (2019). *De uil in de grot: gesprekken met beelden, kunstenaars en schrijvers*. Pelckmans pro.
- Byrne, D. (2006). *Arboretum*. Canongate.
- Biesta, G. (2017). *Door kunst onderwezen willen worden*. ArtEZ Academia 15. ArtEZ Press.
- Choi, B. (2018). *Unlearning exercises. Art organisations as sites for unlearning*. Valiz.
- Gompertz, W. (2016). *Denken als een kunstenaar*. Meulenhoff.
- Huisingh, A. (2009). *Toeval gezocht*. Lemniscaat.
- Kroeze, Y. (2018). *Vorbij de kunst. Anders kijken naar kunst met jongeren*. Palmslag.
- Monsma, D. (2008). *Kijk, ik kan zilver maken*. SKVR i.s.m. Lemniscaat.
- Schrofer, J. (2018). *Plan and play, play and plan: defining your art practice*. Valiz, Amsterdam.
- Schrooten, E. (2014-...). *Artistieke competenties: Blog voor kunstig competente leraren*. <https://artistiekecompetenties.blog>
- Sennett, R. (2008). *De ambachtsman. De mens als maker*. Meulenhoff.
- Sennett, R. (2018). *Stadsleven. Een visie op de metropool van de toekomst*. Meulenhoff.
- Steenhuis, P. (2013). *Zin in werk*. Lemniscaat.
- Tammes, B. (2020). *Play mode. De houding waarin iedereen creatief kan zijn*. Nijgh & Van Ditmar.
- Van Aniel, P. (2014). *Serendipiteit. De ongezochte vondst*. Nieuw Amsterdam Uitgevers.

